

**Громадська організація
«Київський економічний науковий центр»**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ»**

13 листопада 2021 року

Київ
2021

УДК 330.34:001.895(063)
Р 31

Реалії та перспективи інноваційного розвитку економіки:
збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Київ, 13 листопада 2021 р.). – К.: ГО «Київський економічний
науковий центр», 2021. – 92 с.

УДК 330.34:001.895(063)
Р 31

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Бодьо В. І.

КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ
ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ 5

Каштанова А. В.

МАЙБУТНЄ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ ЯК НАВЧАННЯ 11

Sheiko Valeriia

ANALYSIS OF THE FINANCIAL ACCOUNT
AND INTERNATIONAL INVESTMENT POSITION
OF BULGARIA AND ROMANIA FOR 2016–2020.....14

СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Vashkiv Oleksandr, Holynskiy Vitaliy

BENCHMARKING AS A TOOL FOR IMPLEMENTING
THE MARKETING POLICY OF THE ENTERPRISE 19

Горлова О. П., Робул Ю. В.

ДУАЛІЗМ СУЧАСНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ:
ІННОВАЦІЙНІСТЬ VS СТАНДАРТИЗОВАНІСТЬ.....24

Міщенко В. А., Другова О. С.

НОВА СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ КОНТРОЛІНГУ 27

Павлишин С. В.

АНАЛІЗ ПОРТРЕТА СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА:
ПРОФЕСІЙНІ ТА ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ 32

Погоріла Н. В.

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ
ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 36

Уткін В. П., Лазаренко Д. О.

АНАЛІЗ ГОЛОВНИХ ІНІЦІАТИВ КЛАСТЕРНОЇ СТРАТЕГІЇ 41

СЕКЦІЯ 3. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Машіка Г. В., Мойсюк В. І.

ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ТЕРИТОРІЙ
(СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ).....45

Орловська О. В., Вознюк О. М.

ЗАХІДНИЙ РЕГІОН УКРАЇНИ
ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ
В КОНТЕКСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА 49

Черняк І. А. РОЗВИТОК ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	54
--	----

СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Галушкіна Т. П., Афанасьєва О. О. ЗАЛІК ЗОВНІШНІХ БОРГІВ В ОБМІН НА ПРИРОДООХОРОННІ ЗАХОДИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ.....	56
---	----

СЕКЦІЯ 5. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Аксьонова С. Ю. НАРОДЖУВАНІСТЬ ЗА ЧЕРГОВІСТЮ НАРОДЖЕННЯ У КИЄВІ	61
---	----

СЕКЦІЯ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Нашора А. Р. ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ І СТРАХУВАННЯ	66
---	----

Розмислов О. М., Керемет Є. М. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	72
--	----

СЕКЦІЯ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Толста Ю. В. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ПІДПРИЄМСТВ	77
---	----

Фімяр С. В., Плічко В. В. ПІДХОДИ ДО АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ	82
--	----

СЕКЦІЯ 8. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Антіпова А. Ю. АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ОБСЯГИ КОНТРАБАНДИ	85
---	----

СЕКЦІЯ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Бодьо В. І.
магістр

*Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна*

КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Підвищення ефективності банківського сектору країни є одним з найактуальніших та складних проблем на сьогодні. Одна із основ розвитку кредитних відносин України – це визначення оптимальних умов і способів кредитування, на основі яких будуються і розвиваються відносини між банком та позичальником. Кредитна діяльність займає провідну нішу у загальній сукупності банківських операцій, адже доходи від цієї діяльності є основним джерелом одержання прибутку банку. Функціонування ефективної кредитної діяльності сприяє появі нових підприємств, збільшенню кількості робочих місць, поліпшує соціально-економічний розвиток держави, гарантує економічне зростання та стабільність.

Метою даної статті є дослідити та проаналізувати вплив кредитної діяльності банків, сучасний стан кредитування на розвиток реального сектору економіки України.

Кредитування є однією з традиційних банківських операцій. Можна говорити про виняткове значення таких операцій для банку, адже прибутки від їх здійснення не лише займають одну з провідних місць у структурі банківських доходів, а й формують загальну стратегію розвитку підприємства.

Зазначимо, що банківський кредит відіграє значну роль у розвитку економіки країни і залежить від рівня розвитку

економічних відносин. Лише в умовах ринкової економіки всі прояви ролі банківського кредиту розкриваються в повному обсязі. В умовах трансформації економіки позитивна роль банківського кредиту розкривається за такими напрямками:

- проявляється в регуляції, тобто в оптимізації пропорцій суспільного відтворення. Кредит охоплює виробництво і невиробничу сферу, різні галузі виробництва та різні регіони;
- є інструментом розвитку процесів інтеграції національної економіки у світову економічну систему (кредитна допомога);
- сприяє зосередженню капіталу в пріоритетних сферах;
- сприяє здійсненню переорієнтації виробництва.

Кредитування економіки в Україні здійснюється банками. У сучасних трансформаційних умовах в країні, відстежується тенденція зниження кількості банківських установ. За офіційними даними НБУ, станом на 1 січня 2021 року в Україні зареєстровано 74 банки, що на 1 установу менше ніж попереднім роком.

Таблиця 1

Динаміка кількості банків в Україні 2013–2021 рр.

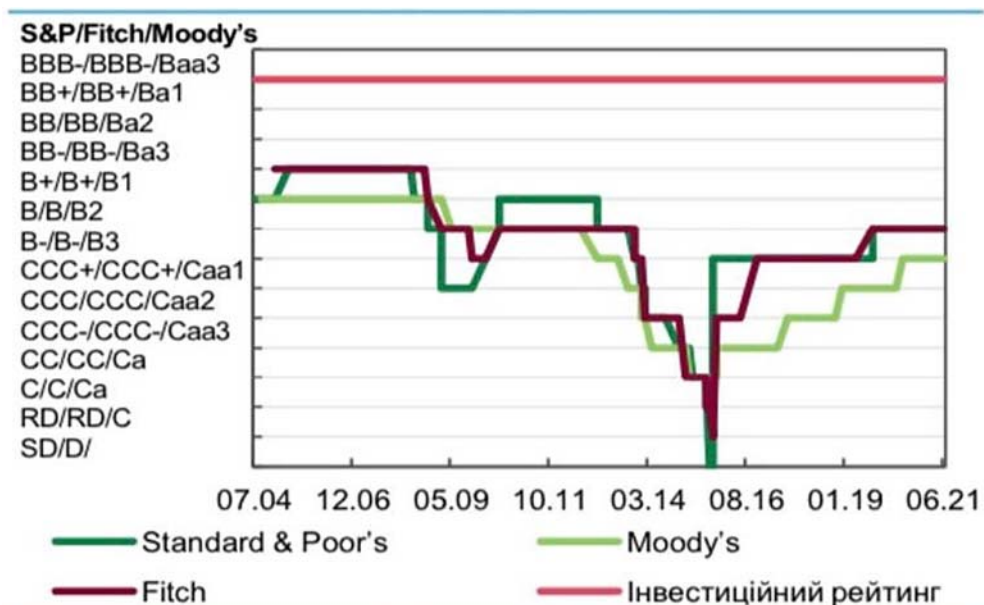
	К-сть діючих банків	З них іноземні банки	В т.ч. з 100% іноземним капіталом
на 1.01.2013	176	53	22
на 1.01.2014	180	49	19
на 1.01.2015	163	51	19
на 1.01.2016	117	41	17
на 1.01.2017	96	38	17
на 1.01.2018	82	38	18
на 1.01.2019	77	37	23
на 1.01.2020	75	35	23
на 1.01.2021	74	33	23

З 2014 року НБУ почав масштабну кліринг банківського сектора. На 1 січня 2019 року, з 180 зареєстрованих банків лише 77 були діючими. Один безпосередній наслідок закриття такої великої кількості банків – це припинення кредитування цими

банками підприємств і домогосподарств. Через жорсткі вимоги до позичальників в умовах кризи, клієнти закритих банків можуть не знайти новий банк для отримання кредитів, якщо вони не мають кредитної історії з іншим банком. Правильна організація банківського кредитування, розробка ефективною та гнучкою системи управління кредитними операціями, належне забезпечення його оперативною та достовірною обліковою інформацією виступають основою фінансової стабільності й ринкової стійкості комерційних банків. З метою забезпечення організації ефективною кредитною діяльністю комерційні банки розробляють власну внутрішню кредитну політику та впроваджують практичні механізми її реалізації. Саме тому однією з найважливіших задач управління кредитною діяльністю є формування та аналіз кредитного портфеля банку. З метою виявлення інтенсивності динаміки кредитної діяльності дослідимо її за видами а саме: кредитування фізичних осіб, юридичних та іпотечне кредитування. Основною причиною такого явища є недовіра споживача до банківських установ. Наслідками цього стали значні втрати обігових коштів підприємств реального сектору економіки.

Ключові фіскальні ризики – рефінансування боргу та покриття дефіциту бюджету. Графік боргових виплат України в найближчі роки залишатиметься напруженим. Протягом наступних дванадцяти місяців лише валютні виплати уряду та НБУ за державним і гарантованим державою боргом перевищать 10 млрд дол. У гривневому сегменті ринку погашення основного боргу та відсотків у другому півріччі перевищать 130 млрд грн. Навантаження розподілене відносно рівномірно, що не повинно створювати значних проблем Міністерству фінансів, однак середні обсяги аукціонів мають зрости. Потреби у фінансуванні може пом'якшити обговорювана МВФ додаткова емісія спеціальних прав запозичення (СПЗ) на суму до 650 млрд дол., що покликана допомогти у відновленні світової економіки від коронакризи. У разі затвердження емісії Радою директорів МВФ Україна збільшить свої міжнародні резерви на суму близько 2.7 млрд дол. Проте існує висока вірогідність, що ці кошти надійдуть після

періоду пікових виплат у вересні, немає й однозначної відповіді про можливість їх використання для фінансування дефіциту бюджету.

* Рейтинги довгострокових боргових зобов'язань в іноземній валюті у 2004–2021 роках.

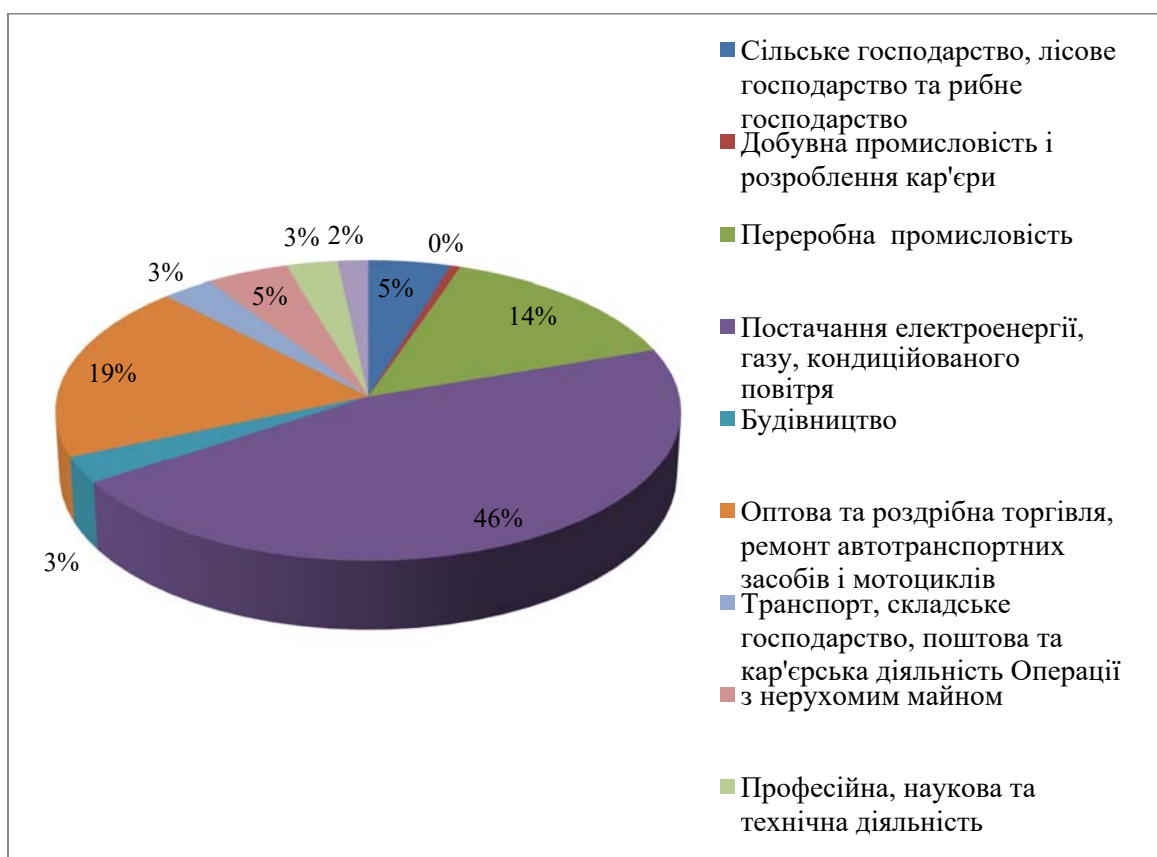
Джерело: розрахунки НБУ.

Рис. 1. Динаміка кредитних рейтингів України

Починаючи з 2014 р. спостерігається тенденція до суттєвого збільшення обсягів резервів та сум відрахувань для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями. Якщо сума загальних резервів у 2014 р. становила 131 252 млн. грн, то в 2016 р. вона зростає майже у чотири рази та становить 516 985 млн. грн. Збільшення відрахувань на резерви за активними кредитними операціями спричинене зміною підходів НБУ до здійснення відрахувань на резерви. Таким чином, банки страхують себе від можливих утрат у разі неплатоспроможності позичальника. Досліджуючи структуру кредитів, наданих не фінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності, бачимо, що найбільші обсяги кредитних коштів сконцентровані в оптовій та роздрібній торгівлі; ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів – 33%. Четверта частина наданих кредитів зосереджена у переробній промисловості. У галузях сільського, лісового та рибного господарства, операцій із нерухомим майном наявно по 8% від

загального обсягу кредитів. Подолання кризових явищ у національній економіці, забезпечення макроекономічної стабільності й стимулювання економічного зростання в Україні неможливі без ефективного використання потенціалу кредиту та активізації національного кредитного ринку [6]. Процес цей потребує комплексних заходів на рівні держави, спрямованих як на стимулювання платоспроможного попиту на кредит, так і пропозиції кредитних ресурсів банківськими установами.

Рис. 2. Кредити, надані нефінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності станом на кінець серпня 2020 р.

Для ефективного використання потенціалу кредиту й активізації кредитної діяльності банків в Україні потрібно розробити державну стратегію стимулювання економічного зростання, а саме зосередити увагу на розвитку кредитної діяльності економіки. Також банки повинні кредитувати пріоритетні для держави сектори

економіки, національні проекти і програми, знижувати обсяги проблемної заборгованості тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Проаналізовано стан кредитної діяльності банківських установ України, її роль та вплив на реальний сектор економіки. Незважаючи на те що обсяг кредитного портфеля щороку збільшується, він утрачає свою якість. Якщо значна частка активів резервується на покриття збитків, то зростає кредитний ризик та знижується дохідність від кредитної діяльності банків. Сьогодні спостерігається зменшення частки кредитів, наданих фізичним особам, у загальному обсязі кредитування та збільшення частки кредитів наданих суб'єктам господарювання. У структурі кредитів фізичним особам переважають споживчі кредити. Найбільша частка кредитних коштів зосереджена в галузі оптової та роздрібною торгівлі; ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів та переробній промисловості. У сучасних умовах нагальною потребою є розроблення заходів щодо стимулювання кредитно-інвестиційних процесів у банківському секторі України.

Література:

1. Приходько Я.С. Вплив кредитної діяльності на економіку України. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle>.
2. Сергєєва О.С., Тищенко М.О. Проблеми кредитної діяльності банківської системи України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. № 3(08). С. 317–321.
3. Кузнєцова Л.В. Роль банківського кредитування у фінансовому забезпеченні розвитку реального сектора економіки України. *Економічний простір*. 2018. № 20/1. С. 107–115.
4. Державний сайт статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Київський національний економічний університет. URL: http://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/KMBD/konkurs/Konkyrs2016.

Каштанова А. В.

студентка

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

МАЙБУТНЄ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ ЯК НАВЧАННЯ

Область досліджень міжнародного бізнесу (International business) приваблює дослідників із багатьох країн з різними теоретичними традиціями. Це зрозуміло, враховуючи, що це багатогранне та складне явище. На додаток до різних теоретичних основ дослідники використовують поле, ІВ також можна побачити з різних аналітичних рівнів: з макроекономічного з погляду перспективи на кількох «мезорівнях» (таких як галузі, ринки, культури, країни), і аж до окремої фірми. Область ІВ перетинається з управлінським рівнем аналізу.

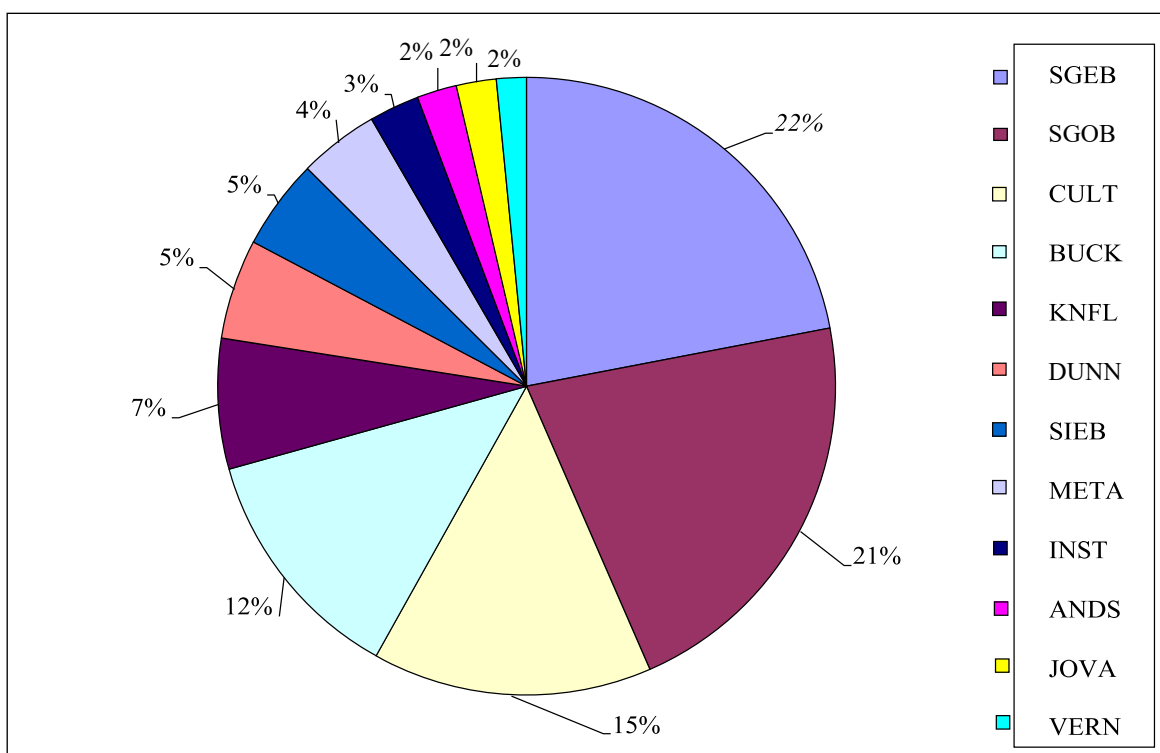
Інтернаціоналізацію фірми та виробництва можна вивчити на основі двох основних перспектив: економічної чи організаційної [3 с. 78]. Такі теорії в цілому почалися зі спроби пояснити, чому і як компанії роблять прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в порівнянні з альтернативними інвестиціями. Це призводить до існування транснаціональної корпорації (ТНК), а потім до її стратегічних і управлінських проблем.

Що стосується тим, Баклі описує дослідницьку програму ІВ як еволюцію до трьох великих тем починаючи з повоєнного періоду до кінця 20-го століття.

Вік: перша тема пояснення ПІІ, кульмінація якої припала на перший період, з повоєнних до 1970-х років; пояснення існування, стратегії та організації ТНК, яка домінувала з 1970-х до 1990-х років; та вивчення глобалізації, з 1990-х до 2000-х років. Баклі зауважує, що це було в минулому, і що ІВ слід переосмислити своє майбутнє, в тому числі взяти ті теми, яких йому не вистачало, наприклад розгляд культурних питань [4 с. 33]. Крім того, необхідно переосмислити методології та сфокусуватися на галузі, яка вивчає більш спеціалізовані предмети, такі як злиття та

поглинання (M&A) та управління знаннями, серед іншого. На малюнку 2 показано, що 43% класифікованих статей не використовують жодну з основних ІВ, теорії, що впливають із загальних економічних принципів (22%) та традиційних організаційних теорій (21%). На третьому місці (15%) ми маємо дослідження, засновані на моделях культурних атрибутів, такі як Хофстеде) і Тромпенаарс. Якби ми помістили ці культурні дослідження у сферу теорії ІВ, то 58% статей нам цікаві [2 с. 69].

Іншими словами, основні теорії ІВ загалом використовувалися менш ніж наполовину.

Рис. 2. Розподіл типів теоретичних коренів у вибірці

Тільки якщо подивитися з четвертого місця, можна побачити статті, пов'язані з теоретичними традиціями, які зазвичай пов'язані з польовими дослідженнями ІВ [2 с. 70]. До них відносяться дослідження, засновані на Buckley and Casson (1997) – 13%; навчання на основі потоку знань – 7%; дослідження, засновані на Даннінгу (1980) та порівняльних/інтегральних статтях (SIEB), по 5% кожен; за ними слідує метатеоретичні статті (META) з 4% та дослідження, засновані на інституціоналізмі, з 3%. Дослідження,

формально пов'язані з Йоханссоном і Валне (1977), Андерссоном (2000) або Vernon (1966), спостерігалися рідко, по 2%.

Обговорення на симпозіумі принесло на стіл ідеологічні аспекти включення цих тем, теорій та методологій до головного журналу області, увічнюючи вид досліджень, які віддають перевагу аналізу вторинних економічних даних, що обробляються статистично, з одного боку, і стратегічному та управлінському аналізу ТНК. проблеми з іншого боку.

Ця перевага відбувається, наприклад, на шкоду статтям для малого та середнього бізнесу [1 с. 11]. Хоча таксономія, використана у цьому дослідженні, не охопила цей аспект публікації, колеги на симпозіумі чітко заявили, що практично неможливо опублікувати дослідження МСП у JIBS. Швидкий перегляд онлайн-бази даних JIBS підтвердить це твердження: пошук за запитом «SME», що охоплює період, що розглядається, дає шість статей (CHILD; TSE, 2001; CADOGAN; DIAMANTOPOULOS; SIGUAW, 2002; REDDING, 2005; KNIGHT; JONES; COVIELLO, 2005; FERNÁNDEZ; NIETO, 2006), з яких лише останні три присвячені малому та середньому бізнесу, одна з них (KNIGHT; CAVUSGIL, 2004) – відома стаття про природжені глобальні підприємства. Це приблизно 1,5% із 199 проаналізованих статей. У таксономії цього дослідження «деревоподібні» управлінські статті MNC+ склали 42,22% від загальної кількості; однак, якщо ми будемо шукати MNC, MNE або TNC у тій же вибірці, що і SME, ми знайдемо 136 статей, або 66,8%.

Тому твердження, що JIBS стосується транснаціональних корпорацій та їх проблем, було б правильним.

Крім аналізу тим, використані методології також демонструють серйозну систематичну помилку: третина досліджень проводилася у вигляді статистичного аналізу глобальних вторинних даних. Такі дані надаються великими глобальними агенціями, урядами та банками, інтереси яких визначають дані, які збиратимуться (з великими витратами) по всьому світу. Ці дослідження здебільшого інструментальні, і дуже мало критичних у їхніх висновках. Перетинаються методології та теорії, і ми бачимо, що

FS2 є другою методологією, що найчастіше використовується, в основному застосовується в порівнянні з традиційними теоріями (SFOB і SGEB) [1, с. 15].

Також можемо спостерігати, що основна методологічна група, опитування, використана в 36% статей вибірки, також переважно використовується для перевірки гіпотез, заснованих на традиційних теоріях (SFOB, CULT і SGEB), а не для перевірки альтернативи у нових теоріях поля.

Література:

1. Andersson, S. The Internationalization of the Firm from an Entrepreneurial Perspective. *International Studies of Management & Organization*, 2019, vol. (30), n. 1, pp. 11–15.
2. Articles of *Journal of International Business Studies*, from 2016 (32), vol. 1 to 2018 (37), vol. 1 pp. 69–70.
3. Buckley, Peter J.; Casson, Mark. The future of the multinational enterprise. Houndmills, McMillan, 2016 (2 nd. Ed.) p. 38.
4. Buckley, Peter J.; Lessard, Donald R. “Regaining the edge for international business research.” *Journal of International Business Studies*, 2017 (36), vol. 6, p. 33.

Sheiko Valeriia

Student

Odesa Mechnikov National University

Odesa, Ukraine

ANALYSIS OF THE FINANCIAL ACCOUNT AND INTERNATIONAL INVESTMENT POSITION OF BULGARIA AND ROMANIA FOR 2016–2020

Bulgaria’s financial account has been in surplus since 2016 and amounted to 2,7 billion USD in 2020. The inflow of direct investment to Bulgaria significantly exceeds the investment of Bulgarians abroad and amounts to 2.4 billion USD in 2020. In 2017, Bulgarian investors

increased their investments in portfolio investments abroad, amounting to about 2 billion USD [1]. At the same time, there is a decrease in portfolio investment liabilities, due to the fact that portfolio investments are used for resale at a higher price, and the Bulgarian financial market is not sufficiently developed for such financial transactions. Other investments abroad exceed revenues and increased by 2.5 billion USD in 2019, but in 2020 the inflow of other investments decreased by 2.5 billion USD. Bulgaria's reserves as of 2020 increased by 6.6 billion USD, although in 2019 there was a decrease of 631 million USD, which is associated with the retention of investment activity during the Covid-19 pandemic.

As a percentage of GDP, Bulgaria's investment is below the EU average with significant regional disparities. Sofia attracts more than half of foreign direct investment – 12.3 billion euros as of December 2018 [2]. Other major recipients of foreign direct investment are large urban centers, especially in the south – Varna (1.94 billion euros) and Burgas (1,88 billion euros), which increases the economic performance of these regions. Investment is growing mainly as a result of the resumption of public investment. EU funding provides a significant contribution to Bulgaria's public investment. Financial allocations from the European Structural and Investment Funds to assist Bulgaria in addressing the reform targets amount to € 11.7 billion in the multiannual financial framework for 2014–2020, potentially around 2.8% of GDP per year.

Romania's financial account has been in deficit since 2016. In 2020, the deficit amounted to 8.4 billion USD, it's 3 billion USD more than in 2019. Foreign direct investment by foreign investors in Romania showed an upward trend and amounted to 5.9 billion USD and 7.3 billion USD in 2017 and 2019, respectively [1]. FDI assets are situational in nature, but show growth in recent years, amounting to \$ 568 million USD in 2020. Portfolio investment inflows to Romania increased sharply in 2017 and amounted to almost \$ 4.2 billion USD, which is 176% more than the previous year, and in 2020 the liabilities of portfolio investments increased by 15 billion USD. If we consider other investments of Romania, the assets and liabilities show a decrease in

2017–2019 and a sharp increase in 2020, with assets more than liabilities. Romania's reserve assets showed a maximum growth of 6.4 billion USD in 2020, while in the period 2014–2019 there was a significant decrease in reserves.

In recent years, foreign investment has increasingly focused on energy, engineering, transport, IT and communications, and agriculture, sectors where investors see potential in the future. Investments in these areas, as well as in transport, energy and medical infrastructure, will help the country achieve the EU 2020 goals, especially in spending on research and development and improving energy efficiency [3]. The geographical composition of the origin of foreign capital in the form of direct investment has remained unchanged, the main investors come from countries such as the Netherlands, Germany, Austria, Italy, France, Cyprus, Luxembourg and Switzerland.

If we consider the international investment position of Bulgaria, for the entire period under review, the country's liabilities exceeded the country's external financial assets. The minimum value was reached in 2013 and amounted to -43 billion USD. In recent years, the situation has improved and the difference between assets and liabilities has become -21 billion USD [1]. It should be noted that during the pandemic in 2020, the importance of the international investment position continued to increase. If we consider the international investment position of Romania, for the entire period under review, the country's liabilities exceeded the country's external financial assets. The minimum value was reached in 2020 and amounted to -125 billion USD. In recent years, the situation is only getting worse, such a trend can be seen in the country's balance of payments. The excess of liabilities over the assets of Romania and Bulgaria indicates that countries with such an international investment position are «net debtors» to the outside world.

Bulgaria is seen by many investors as an attractive investment destination with government incentives for new investment. The country continues to offer the cheapest labor in the EU and low and fixed corporate income taxes. However, steady wage growth, well outpacing productivity growth, may gradually worsen this competitive advantage. The Investment Promotion Act of 2004 (revised in 2018) provides for

equal treatment of foreign and domestic investors. The law encourages investment in production, services and high technology, education and human resource development through a number of incentives, which include: helping investors purchase municipal or state land without a tender, providing basic state funding for basic infrastructure and training new staff, and reimbursing the employer for social security payments. The law also provides for tax breaks and expedited administrative procedures for public-private partnerships. Public policy to stimulate investment excludes a number of sectors classified as strategic [4].

Romania has many advantages for investment: in addition to a large domestic market, the country has a strong industrial tradition, combined with the cost of labor among the lowest in the EU and a well-educated workforce. This has led to the development of a significant industrial sector, including the automotive industry, as well as services. In addition, Romania has one of the lowest tax rates in the EU. The tax regime equally promotes industrial investment and initiatives [5]. In 1991, the Romanian government passed a special law regulating foreign investment in the country. The law is very favorable for investors [6]. Under the law, foreign investors provide several financial benefits in terms of tax exemption for their capital investments, loans at reduced interest rates, as well as tax benefits on real estate investments. The law also provides other additional benefits to foreign investors, including full ownership of the company and repatriation of profits after tax.

References:

1. IMF Database. URL: <http://data.imf.org/>.
2. Country Report Bulgaria 2019. Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances / 2019. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-europeansemester-country-report-bulgaria_en.pdf.
3. Investment in Romania. 2018. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/romania-country-fileen.pdf>.
4. Investment climate statements 2020. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/reports/2020-investment-climate-statements/bulgaria>.

5. Romania: Foreign investment. Santander. URL: <https://santandertrade.com/en/portal/establishoverseas/romania>.
6. Invest in Romania. Invest in EU. URL: <http://www.investineu.com/content/invest-romania>.

СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Vashkiv Oleksandr

PhD in Economic,
Associate Professor
of the Department of Entrepreneurship and Trade

Holynskiy Vitaliy
student

*West Ukrainian National University
Ternopil, Ukraine*

BENCHMARKING AS A TOOL FOR IMPLEMENTING THE MARKETING POLICY OF THE ENTERPRISE

Entrepreneurial activity today requires new approaches in the formation and implementation of strategies for its development, which in the context of general macroeconomic instability is of particular relevance and requires an effective solution. Among these issues, the most acutely traced problems associated with changes in the marketing policy of enterprises, focused on the search and implementation of unconventional solutions. A special place in this process is given to benchmarking as a “regular assessment of the quality process and business processes, along with comparison with the benchmark partners, will drive continuous improvement” [1, p. 342].

Benchmarking is the process of identifying, researching, borrowing and adapting the best practices of enterprises in one industry, as well as enterprises in other industries, for the purpose of development. Scientists view it as an effective marketing technology. After all, benchmarking is an effective tool for determining the position of an organization in comparison with similar ones. Competent adoption of the experience of successful companies and the introduction of the best methods of work in the practical activities of the enterprise allows you to reduce costs,

increase profits, optimize the choice of strategy, sell competitive products both in the domestic market and internationally” [2, p. 90].

The main stages of benchmarking as an effective marketing policy tool are:

1. Determination of the benchmarking object. At this stage, the needs of the enterprise for changes, modernization are established; analysis and assessment of the efficiency of the enterprise is carried out; highlights the main operations that affect the result of the enterprise, as well as the method of quantitative measurement of characteristics.

2. Choosing a benchmarking partner. It is necessary to determine whether the benchmarking will be external or internal; a search is made for reference enterprises; contacts are established with these enterprises; the criteria by which the assessment and analysis will be made are formulated. “Collaboration and cooperation across industries and between companies are increasingly seen as a way to achieve enhanced capabilities centred on novel innovations and increased value creation” [3].

3. Search for information. You need to collect information about your enterprise and benchmarking partners. For this, both primary and secondary data are used. The information received must be comprehensively verified.

4. Analysis. The information obtained is classified, systematized, the method of analysis is selected, the degree of achievement of goals and factors determining the result is assessed. “Looking at the successful quality processes enables us to see where and how we can improve our own quality improvement process” [1, p. XXV].

5. Implementation. Development of an implementation plan, control procedures, assessment and analysis of the implementation process. Ensure that the changeable processes achieve high efficiency. “Looking at the good practices of other companies is one of the first steps in creating the vision of the company you want to be” [1, p. 24]. Thus, benchmarking can be considered as one of the most important areas of strategically oriented marketing research.

That is, “the content of benchmarking consists of identifying differences in comparison with an analogue (reference), determining

the reasons for these differences and identifying opportunities for improving the benchmarking object. Its goal is to improve business and increase competitiveness. The achievement of the goal occurs due to the solution of the following two tasks: measuring one's own performance and comparing indicators with others; learning and applying the best practices of others in their organization. The benchmark can be either a competing company or any enterprise in Ukraine or in the world" [4].

The use of benchmarking in the development of marketing policies in enterprises, in fact, consists of the implementation of four sequential actions:

1. Understanding the details of your own business processes.
2. Analysis of business processes of other analogous enterprises.
3. Comparison of the results of their own actions with the results of the companies under consideration.
4. Implementation of the necessary changes to reduce the backlog.

In the process of shaping marketing policy, the experience of leading companies operating in the market is important, since it can help in determining the strategic direction of development and facilitate the allocation of limited resources of the enterprise. Because the knowledge of leading companies' working methods and customer needs obtained in the process of benchmarking is important information necessary for the development of the enterprise. After all, focusing on reliable and proven experience helps to reduce risk, allows businessmen to avoid many mistakes, to lower the monetary costs associated with gaining their own experience.

The use of benchmarking in marketing planning ensures that the basic requirements of the marketing environment and buyers are taken into account when developing marketing policies. The goals, objectives and principles of industrial enterprises, depending on the mission of the enterprise, can be determined by the results of benchmarking.

When developing a marketing policy, it is necessary to study and analyze how the company is adapted to market requirements and what needs to be done to improve its performance. That is, the primary problem is to change the internal activities of enterprises in accordance with the requirements of the market. Only after researching and studying

the internal environment of the enterprise it is advisable to apply benchmarking. Since the introduction, adaptation and implementation of the experience of leading companies in some cases may be impossible due to the lack of the minimum required level of provision of material, financial or intellectual resources.

The procedure of benchmarking analysis in marketing is carried out in several stages – preparatory, direct comparative analysis, development of an enterprise development strategy based on the results of benchmarking and monitoring the implementation of the change implementation process.

Benchmarking is implemented as a development consisting of a certain sequence of stages. Each stage implies the application of the appropriate methodology and implementation techniques, analysis and use of the information base. In order to rationally choose the areas of activity, the volume of the necessary resource base and create relationships between the areas of its activity, the entrepreneurial structure must clearly understand the strategic features of the development of the industry in which it operates. Consequently, at the first stage of benchmarking, an industry analysis should be carried out, examining the degree and characteristics of competition in the market, the behavior of customers and the nature of the behavior of suppliers of critical resources, barriers to market entry, mobility and adaptability of production processes. By means of industry analysis, the reasons for the deviations of the indicators of the investigated enterprise are revealed. The next stage involves a detailed study of market competition. First of all, it analyzes how important the direction of business is for a competitor, its volume of resources and the necessary funding for the development of the chosen direction.

Having identified the most profitable market segments and assessing your own competitive advantages, you should choose a role model. “To achieve the most effective results in a short time, benchmarking experts advise not only to find such organizations and accumulate data on their activities, advanced management decisions, but also to establish contacts with them. After the data is collected, analyzed and classified, the feasibility of achieving the goal and the factors influencing the

result are assessed. At the next stage, a plan is developed, the purpose of which is to achieve high efficiency of changing processes” [5, p. 147–148].

Consequently, the use of benchmarking tools in enterprises in a rapidly changing market environment and makes it possible to effectively implement marketing policies. The latter should be based on an analysis of the strengths and weaknesses of the enterprise, the development of strategic guidelines based on the experience of leaders to eliminate the lag and reach leading positions, improve business processes, which will increase the efficiency of resource use and obtain the desired results.

References:

1. Merrill P. Do it right the second time. Benchmarking best practices in the quality change process. 2th ed. Milwaukee : Asq Quality Press, 2021. 400 p.
2. Панкратова Л.А., Макушок О.В., Бобко В.В. Бенчмаркінг як інструмент управління ефективністю підприємства в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 3 (26). С. 87–91.
3. Sandhu M.A., Al Ameri T.Z., Wikström K. Benchmarking the strategic roles of the project management office (PMO) when developing business ecosystems. *Benchmarking: An International Journal*. 2019. Vol. 26. № 2. DOI: <https://doi.org/10.1108/BIJ-03-2018-0058>.
4. Козак О.А. Міжнародний бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств аграрної сфери URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/133-1.pdf>.
5. Шкуренко О.В. Особливості використання інструментарію бенчмаркінгу на підприємстві. *Економіка і організація управління*. 2021. № 1 (41). С. 143–151. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2021.1.14>.

Горлова О. П.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства
та організації підприємницької діяльності

Робул Ю. В.

доктор економічних наук,
доцент кафедри маркетингу та бізнес-адміністрування
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

ДУАЛІЗМ СУЧАСНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ: ІННОВАЦІЙНІСТЬ VS СТАНДАРТИЗОВАНІСТЬ

Система управління підприємства, як основного суб'єкту конкуренції, має враховувати характер зовнішнього середовища та основні тенденції розвитку бізнесу, а також відстежувати їх зміни. На зламі ХХ–ХХІ століть низкою науковців було визначено наступні основні риси, притаманні оточенню підприємства, які визначають напрями розвитку сучасних підприємств: надлишкова пропозиція, глобалізація та стрімкі зміни [1]. Вони проявляються значною мірою через активізацію та прискорення інноваційного розвитку на мікро- та макрорівнях в локальному та глобальному контексті. Це супроводжується тяжінням систем управління підприємства до інституту лідерства та використання креативного підходу навіть до рутинних завдань. Водночас спостерігається поширення стандартизації організацій. Стандартизація організацій переросла межі промисловості ще наприкінці минулого століття, що вплинуло на менеджмент у світових масштабах, починаючи зі стандартів освіти. В науковій літературі піднімається питання щодо взаємодії цих двох трендів розвитку сучасного управління на мікрорівні: стандартизація та інноваційність. Так, В. Сіва та ін. [2] в результаті дослідження доходять висновку, що для забезпечення радикального покращення результатів діяльності підприємства, для активізації інноваційної діяльності, виводу її на якісно вищий змістовний рівень необхідно вийти за межі стандартів на системи

управління. Вони також посиляються на дослідження [3], в якому показано, що застосування стандартизації до систем управління призводить більше до невеликих змін у процесах виробництва та функціонування, аніж до створення, впровадження та поширення значних інновацій стосовно змісту, форма та процесів управління. Тобто внаслідок стандартизації виробничі системи розвиваються епізодично, невеликими кроками, і не забезпечують регулярності та змістовності інноваційних стрибків.

Дослідження [4] показало наявність негативного кореляційного зв'язку між чинниками інноваційного розвитку підприємств та темпами запровадження стандартів на системи управління якістю та екологічного менеджменту у восьми європейських країнах.

Слід зауважити, що на тлі цієї тенденції Міжнародна організація зі стандартизації розробила стандарт на систему управління інноваціями (ISO 56002:2019 та інші стандарти серії ISO 56000). Статистична інформація самої ж організації ISO не підтверджує зацікавленості підприємств різних країн у цьому стандарті [4].

Як уявляється, впровадження базового стандарту на системи управління якістю (ISO 9001) не забезпечує покращення інноваційної активності, оскільки підприємства не ставлять такої мети зв'язку з його впровадженням. Ціла низка досліджень, зокрема [5], доводить, що стандартизована система управління якістю спрямована на удосконалення бізнес-процесів підприємства. Впровадження різних комбінацій стандартизованих, інтегрованих між собою (під)систем управління також не має на меті підсилення інноваційної активності підприємства. Впровадження стандартів на системи управління дозволяють підвищити результативність та ефективність діяльності підприємства завдяки структуризації його системи. Серед основних мотивів або цілей формування ІСУ називають такі: раціоналізація процесів, зниження витрат, підвищення продуктивності [6], підвищення задоволення різних зацікавлених сторін [7], підвищення конкурентоспроможності підприємства, підвищення безпеки процесів та їх результатів [8; 9], покращення іміджу підприємства, системне управління ризиками, зменшення кількості внутрішніх та зовнішніх аудитів.

На нашу думку, елементом, який має гармонізувати взаємодію процесів інноваційного розвитку та стандартизації системи підприємства є підсистема управління знаннями. Цифровізація процесів бізнесу як на мікро-, так і на макрорівні дозволяє досягти більш високого рівня різноманітності знань, виходячи за рамки стандартів окремих підприємств. Дослідження [10] доводить, що ринкове середовище може розглядатись як мережева структура, де різноманітні політики, в тому числі й політика якості окремої організації є елементом більш широкої мережі взаємодії інших організацій. Циркуляція знань у такій глобальній мережі надає інноваційний поштовх стандартизації систем на мікрорівні.

Література:

1. Менеджмент XXI века : пер. с англ. / под ред. С. Чоудхари. Москва : Инфра-М, 2000. 448 с.
2. Siva V., Gremyr I., Bergquist B., Garvare R., Zobel T., Isaksson R. The support of Quality Management to sustainable development: A literature review. *Journal of Cleaner Production*. 2016. Vol. 138. P. 148–157.
3. Könnölä T., Unruh G.C. Really changing the course: the limitations of environmental management systems for innovation. *Business Strategy and the Environment*. 2007. Vol. 16. No. 8. P. 525–537.
4. International Organization for Standardization. The ISO Survey. 2020. URL: <https://www.iso.org/the-iso-survey.html> (дата звернення: 12.12.2020).
5. Gorlova O. Macro factors influencing the formation of standardized management systems of an enterprise. *European Cooperation*. 2020. Vol. 4 (48). P. 68–84.
6. Barbosa L.C.F., de Oliveira O.J., Santos G. Proposition for the Alignment of the Integrated Management System (Quality, Environmental And Safety) with the Business Strategy. *International Journal for Quality Research*. 2018. Vol. 12. No. 4. P. 925–940.
7. Liew P.Y., Luetge C. Integrated Management System Frameworks for Corporate Social Responsibility and Related Concepts. *Journal of Management and Sustainability*. 2016. Vol. 6. No. 3. P. 12–24.
8. Rydnert B., Groenlund B. Management by process based systems and safety focus. Stockholm : SIS Forum, 2005. 58 p.
9. Hamidi N., Omidvari M., Meftahi M. The effect of integrated management system on safety and productivity indices: Case study; Iranian cement industries. *Safety Science*. 2012. Vol. 50. No. 5. P. 1180–1189.

10. Робул Ю.В. Динаміка розвитку маркетингових систем, розвиток інновацій і завдання маркетингової політики. *Підприємництво та інновації*. 2019. Вип. 9. С. 43–48.

Міщенко В. А.

професор кафедри міжнародного бізнесу та фінансів

Другова О. С.

доцент кафедри міжнародного бізнесу та фінансів

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

м. Харків, Україна

НОВА СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ КОНТРОЛІНГУ

Контролінг в нинішніх умовах можна розглядати як оволодіння й управління економічною діяльністю на підприємстві на базі сучасного інноваційного інструментарію. Еволюційно контролінг впроваджувався функціонально через окремі види діяльності й структурні підрозділи (постачання, збут, фінанси, виробництво....). Це не приводило до значних результатів, оскільки інші фактори залишалися без уваги й вони не приймали участі в підтримці того чи іншого контролінгового заходу. Наприклад, при застосуванні контролінгу в постачанні можна знизити витрати на закупку різних сировинних компонентів. В той же час при їх використанні у виробничому процесі внаслідок появи великої кількості бракованих деталей може не бути збільшення кількості готових виробів, в результаті чого не будемо мати того ефекту при умові, що контролінг здійснюється на протязі всієї технологічної мережі (постачання, виробництво, збут). Аналогічна ситуація може мати місце й при відсутності контролінгу в інших підрозділах підприємства (фінансовий, кадровий, маркетинговий, логістичний), де не проводяться контролінгові дії з метою зниження витрат на обслуговування основного виробничого процесу.

Сучасний етап економічного розвитку характеризується підвищенням конкуренції на національному й міжнародному рівнях а також зростанням процесів глобалізації й кластеризації, які впливають в різних напрямках на конкурентоспроможність економічних агентів. Вживання й розвиток підприємств у цих умовах залежать від багатьох факторів, серед яких можна виділити інноваційність і розміри цих підприємств. Сьогодні більшість зарубіжних компаній переходять до застосування вартісно-орієнтованого управління, як одного з інноваційних і актуальних сучасних управлінських методів з метою збільшення вартості підприємства. Такий тренд набирає оберти в різних країнах і компаніях. З урахуванням цього доцільно включити таку ознаку в сучасний термін менеджменту, оскільки процеси інтернаціоналізації економічного розвитку мають безповоротний характер і потребують постійного збільшення розмірів компаній з метою вистояти в конкурентній боротьбі [1].

З іншої сторони, оскільки, на наш погляд, класичний менеджмент сьогодні уже вичерпав свої можливості й він об'єктивно не може бути результативним на підприємствах, які функціонують в умовах невизначеності й кризових явищ, тому всі його функції повинні мати антикризову складову, тобто управління повинно бути перманентним антикризовим. В такому випадку і контролінгове управління доцільно замінити на контролінгове антикризове управління. Оскільки контролінг має всеохоплюючий вартісно-орієнтований характер, то ця характеристика торкається й контролінгового антикризового управління [1; 2].

Еволюція теорії контролінгу в часі відображається як послідовна поява його концепцій (табл. 1). Розвиток контролінгу відбувається за наростанням його ролі та значущості в менеджменті при збереженні основної мети – орієнтація управління на досягнення цілей підприємства. При цьому уточнюються його об'єкт та засоби, завдання та функції. На нашу думку, у еволюційно сформованих концепціях контролінгу не враховані необхідні аспекти для сучасного ефективного управління: 1) функціонування підприємств в умовах перманентних ризиків і невизначеності; 2) всеохоплюючий характер контролінгу, направлений на

одержання максимального позитивного результату або ефекту; 3) необхідність переходу до постійного антикризового управління замість класичного менеджменту; 4) впровадження вартісно-орієнтованого підходу в сучасному менеджменті компанії; 5) формування концепції контролінгу для кожного підприємства з урахуванням його специфічних умов; 6) необхідність перманентності контролінгового управління; 7) поглиблений акцент на контролінгове стратегічне управління; 8) необхідність запозичення зарубіжного, зокрема, німецького досвіду застосування контролінгу в управлінській діяльності.

З урахуванням цих ознак в табл. 1 представлена концепція контролінгового антикризового вартісно-орієнтованого управління компанією, яка загалом віддзеркалює необхідність такого управління в умовах невизначеності й непередбачуваності появи кризових явищ [2].

Таблиця 1

Концепції контролінгу

Назва концепції й період її становлення	Визначення й загальна характеристика концепції
1	2
1. Концепція контролінгу з орієнтацією на систему обліку (1930–1970 рр.)	Контролінг – сукупність організаційних заходів (напрямок економічної роботи) по вдосконаленню документообороту в рамках управлінського обліку. Переорієнтація системи обліку з минулого у майбутнє, організація на базі облікових даних інформаційної системи підтримки управлінських рішень, пов'язаних із плануванням та контролем діяльності підприємства.
2. Концепція контролінгу з орієнтацією на управлінську інформаційну систему (1970–1980 рр.)	Створення загальної інформаційної системи управління. Розробка концепції єдиної інформаційної системи, її впровадження, координація функціонування інформаційної системи, оптимізація інформаційних потоків. Базується на всій системі цілей підприємства, що значно розширяє інформаційну базу контролінгу.

1	2
3. Концепція контролінгу з орієнтацією на управління (1980–2000 рр.)	Контролінг – інструмент, що є інтегральною частиною системи управління. При цьому, всі його аспекти виводяться із загального спектру проблем, пов'язаних з управлінням, і тим самим, здійснюється спроба систематичного та повного аналізу основ контролінгу, що реалізує інформаційні та координаційні цілі. Координація планування, контролю та інформаційного забезпечення.
3.1. З акцентом на планування та контроль	3.1. Контролінг – це набір допоміжних засобів (інструментів управління) прийняття рішень та посібників із засобів орієнтованого на успішний результат планування, управління та контролю над фірмою у всіх областях та площинах. Під контролінгом може розумітися інструмент управління або концепція управління фірмою з такими основними функціями як планування, надання інформації, аналіз та контроль.
3.2. З акцентом на координацію системи управління	3.2. Функція – координація усієї управлінської системи для досягнення ціленаправленого управління підприємством.
4. Концепція стратегічної навігації, 2000 р. – по теперішній час	Зусилля концентруються на інформаційно-аналітичній підтримці стратегічного управління, оскільки саме на цьому рівні можна забезпечити майбутню ефективність підприємства. Вирішення завдань оперативного контролінгу автоматизовано. Контролер допомагає та консультує менеджерів при вирішенні завдань стратегічного планування, контролю та аналізу. Контролінг повинен створювати інструменти для кількісного виміру стратегічних завдань та потенціалів.
5. Концепція «нового» контролінгу, 2000 р. – по теперішній час	Сприяння менеджерам у процесі самоврядування з боку, але не управління ними. В ідеальному випадку менеджер – сам виконує всі завдання контролера, пов'язані з виконанням своїх управлінських функцій. Контролер виконує роль консультанта або тренера, який допомагає менеджеру виконувати функції контролера самостійно.
6. Концепція оптимізації інтересів зацікавлених осіб, 2000 р. – по теперішній час	Досягнення збалансованості інтересів підприємства з інтересами найвпливовіших інститутів, оптимізація інтересів усіх зацікавлених осіб. Діяльність з контролінгу як у постановці цільових завдань, так і в інтерпретації отриманих результатів обов'язково повинна бути орієнтована на зовнішніх клієнтів.

1	2
<p>7. Концепція контролінгового антикризового вартісно-орієнтованого управління, 2020 р. – по теперішній час</p>	<p>Контролінг – функція управління, яка направлена на досягнення запланованих поточних та прогнозних показників й забезпечення довгострокового функціонування фірми в заданих інтервалах траєкторії її розвитку а також своєчасне виявлення та ліквідацію «вузьких місць» в її діяльності.</p> <p>Контролінгове антикризове вартісно-орієнтоване управління – це сучасне перманентне всеохоплююче управління в умовах невизначеності й ризиків з використанням вартісних показників для динамічного оцінювання приросту вартості підприємства, конкурентоспроможності його продукції й ефективності менеджменту».</p> <p>Контролер виконує роль консультанта або тренера, який допомагає управлінцям перейти на контролінговий самоменеджмент. Він проводить тренінги серед працівників компанії щодо підвищення знань, необхідних для виконання функцій у контролінговому середовищі. Окремі контролери можуть бути радниками у топ-менеджерів.</p>

Джерело: розроблено з урахуванням [3; 4]

Впровадження такої концепції потребує певної підготовки керівних і виконавчих ланок. Усі або більшість профільних менеджерів повинні в певній мірі володіти контролінговою термінологією, методами й інструментарієм, щоб мати можливість раціональніше використовувати інформаційний масив результуючих індикаторів й більш кваліфіковано підходити до прийняття управлінських рішень на основі контролінгової інформації. Одночасно це дозволить цілеспрямовано й ефективно здійснювати вплив на виконавців таких рішень і придержуватися також контролінгових підходів у своїй діяльності. В такому разі самоменеджмент буде охоплювати всю низку керівників і виконавців того чи іншого управлінського рішення.

Література:

1. Міщенко В., Другова О. Сучасний контент контролінгового управління. *Modern scientific research: achievements, innovations and development*

- prospects*. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2021. Pp. 626-632. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mezhhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-scientific-research-achievements-innovations-and-development-prospects-24-26-oktyabrya-2021-goda-berlin-germaniya-arhiv>.
2. Міщенко В.А., Домніна І.І. Концепція антикризового контролінгового вартісно-орієнтованого менеджменту на підприємстві. *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 26 грудня 2020 року). Східноукраїнський інститут економіки та управління. Запоріжжя : ГО "СІЕУ", 2020. С. 175–179.
  3. Мищенко В.А., Другова Е.С., Именинник А.Н. Развитие концепций управления предприятием с применением контроллинга. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 20 (1296). С. 111–116.
  4. Лихтарев Л.Ю. Систематизация определенных термина «контроллинг». «Экономические исследования». *Научный интернет-журнал*. 2011. № 2. URL: <http://erсе.ru>. Свободный. Загл. С экрана. 15 с.

Павлишин С. В.

бакалавр

Львівський національний університет

імені Івана Франка

м. Львів, Україна

АНАЛІЗ ПОРТРЕТА СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА: ПРОФЕСІЙНІ ТА ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ

Сфера управління належить до видів людської діяльності, які потребують специфічних людських властивостей. Різноманітні вимоги до менеджерів можуть бути зведені у дві великі групи: ділові та особистісні якості. Перші – це здатність знаходити у межах власної компетенції, наданих повноважень та засобів найкращий підхід до ситуацій та найкоротший шлях до досягнення мети, оперативно приймати обґрунтовані рішення, послідовно

забезпечуючи їх виконання; симбіоз компетенції та організаторських здібностей.

Компетентність – це сума спеціальних знань, умінь, навичок для досконалого виконання своєї справи [1]. Управлінські знання менеджер отримує у системі вищої освіти та шляхом самоосвіти (вивчення спеціальної літератури, спостереження, спілкування з колегами, відвідування семінарів, тренінгів). Управлінські уміння – це застосування знань на практиці. Уміння керівника є відносно сталими характеристиками особи (уміння слухати, організувати виконання). Уміння, які доведені до підсвідомого рівня, називаються навичками. Вони залежать від стажу роботи керівника і представляють собою вироблення певних управлінських стереотипів поведінки (навички розмови по телефону, ведення наради). Отже, можна зробити висновок, що уміння і навички пов'язані між собою, але уміння більш універсальне поняття.

Організаторські здібності менеджера – навички налагоджувати спільну роботу багатьох людей [1]. Насамперед вони виражаються в здатності:

- оцінити ситуацію, визначити послідовність завдань та розрахувати час на їх виконання;
- своєчасно приймати аргументовані рішення;
- направляти, координувати та контролювати діяльність підлеглих;
- домагатися персональної відповідальності за виконання завдань;
- йти на ризик в умовах невизначеності, обмеженості інформації та часу;
- активно використовувати для досягнення мети зовнішні фактори та зміну обставин;
- раціонально розподіляти ресурси.

Друга група вимог до менеджерів – особистісні риси, які складаються з підгруп: вольові, морально-психологічні риси, вимоги до здоров'я та способу життя.

Воля – психічний процес свідомої та цілеспрямованої регуляції людиною своєї діяльності та поведінки з метою досягнення

поставлених цілей [2]. Виходячи з цього, для менеджера є важливими такі вольові риси: цілеспрямованість (здатність підпорядковувати дії власним цілям); наполегливість (уміння продовжувати роботу попри труднощі); рішучість (прийняття швидких та обґрунтованих рішень); ініціативність (здатність генерувати ідеї та брати за них відповідальність); самостійність (діяти на основі власних поглядів); сміливість (уміння долати страх і йти на ризик); витримка (уміння відкидати дії, почуття і думки, які заважають здійсненню прийнятого рішення).

Вимоги до морально-психічних якостей відзначаються різноманітністю, проте вони зумовлюють можливість керівника приваблювати людей до себе, без чого неможливо розраховувати на успішну управлінську діяльність. Для менеджера повинні бути характерні чесність, порядність, правдивість, щирість, скромність, принциповість, розвинене почуття відповідальності, висока вимогливість до себе та інших, справедливість, доброзичливість, неупередженість та повага у стосунках з підлеглими, здатність створювати у колективі настрій, який сприяє продуктивній діяльності, здатність до співпереживання, доброта, тактовність, визнання успіхів інших, відсутність дріб'язковості, об'єктивність, тверезе сприйняття критики, терпимість, ввічливість, розсудливість, врівноваженість, комунікабельність, уміння слухати та чути, почуття особистої відповідальності. Окрім цього, він має володіти знанням людської психології, знаходити індивідуальний підхід до кожного підлеглого, налагоджувати контакти з ними, цьому сприяє комунікабельність – здатність працювати з людьми, будувати стосунки у спілкуванні як всередині організації, так і за її межами.

До особистісних рис менеджера включають також вимоги до стану його здоров'я та способу життя. Ці якості є необхідними в умовах постійного перевантаження, одночасного виконання кількох робіт, значної нервової і розумової напруженості, які характеризують управлінську працю. Для підвищення працездатності, ділової активності менеджер має бути емоційно врівноваженим та стресовитривалим [3]. Слід відрізнити стрес як

напруження, що мобілізує зусилля по досягненню важливих для людини життєвих цілей, від «дистресу», який є наслідком перенапруження, знижує життєву активність і дезорганізує поведінку. Низька власна стресовитривалість керівника породжує ланцюг стресів у колективі. Серед багатьох рекомендацій по підвищенню рівня стресовитривалості спеціалісти рекомендують такі, як необхідність ведення здорового способу життя, виконання помірних фізичних навантажень та відсутність шкідливих звичок.

Особливої уваги заслуговує вміння управляти самим собою. Здатність людини керувати собою визначається як саморегуляція, що базується на сприйнятті і усвідомленні власної поведінки та психічних процесів. Вміння людини свідомо регулювати власну поведінку або діяльність задля досягнення поставленої мети, визначають як самоконтроль, який тісно пов'язаний з вольовими якостями особистості. Самоменеджмент проявляється в умінні адекватно планувати свою діяльність та свій час, складати реалістичні плани і втілювати їх у життя, визначати і долати перешкоди, доводячи справу до кінця. Здатність людини до самоконтролю в професійній діяльності виявляється в критичному ставленні до процесу і результатів праці, вмінні своєчасно коригувати свої дії й виправляти помилки. Дуже важливою для професійної діяльності менеджера є здібність людини до рефлексії – самооцінці, що тісно пов'язана з рівнем домагань особистості.

Оволодіння мистецтвом самоменеджменту дає такі переваги: виконання роботи з меншими затратами; краща організація праці; менше поспіху і стресів; більше задоволення від роботи; активна мотивація праці; підвищення кваліфікації; зниження навантаженості роботою; зменшення помилок при виконанні своїх функцій; досягнення професійної і життєвої мети найкоротшим шляхом.

Підсумовуючи інформацію, зазначимо, що керівник не може бути компетентним у всіх питаннях, саме тому як вправний організатор, він заохочує до управлінської діяльності компетентних, ініціативних та сумлінних працівників. Здібний організатор

спирається на розум усього колективу, його наполегливість ніколи не переходить до впертості та неприйняття чужої думки. Схильний до самостійних дій, він не уникає відповідальності ні за опрацювання рішень, ні за результати їхньої реалізації, ні за наслідки діяльності своїх підлеглих.

Література:

1. Грифін Р., Яцура В. Основи менеджменту : підручник. Львів : Бак, 2001. 605 с.
2. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Психологія особистості : підручник для студентів вищих навч. закладів. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 360 с.
3. Палеха Ю.І. Менеджмент для початківців : навч. посіб. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. 217 с.

Погоріла Н. В.

студентка

*Державний університет
інтелектуальних технологій та зв'язку
м. Одеса, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі розвитку економіки України основним ресурсом підприємства стає персонал. Мотивація є головним елементом активізації людського фактора, який не тільки створює матеріальні передумови виробництва, але і забезпечує їх ефективне використання. Ні одна система управління не функціонуватиме досконало, якщо в масштабі країни, регіону або окремого підприємства не буде розроблена ефективна система мотивації праці персоналу, яка би спонукала кожного працювати продуктивно для досягнення особистісних цілей та цілей підприємства.

Мотивація праці – найважливіший фактор результативності роботи, і в цій якості вона складає основу трудового потенціалу працівника, тобто всієї сукупності властивостей, що впливають на виробничу діяльність.

Дослідженням впливу різних мотиваційних факторів на результативність роботи працівників займалось чимало науковців-теоретиків та практиків-менеджерів, проте найбільшого розвитку теорії мотивації отримали у ХХ ст. завдяки таким вченим як: С. Адамс, К. Альдерфер, В. Врум, Ф. Герцберг, Е. Лоулер, Д. МакКлелланд, Д. Мак-Грегор, А. Малоу, Л. Портер, Ф. Тейлор

У сучасних умовах ринкової економіки головним завданням керівників на підприємстві є процес управління в цілому: координація різних функцій, їхнє узгодження; підбір керівників відповідних служб і підрозділів; організація ієрархії управляючої системи в цілому.

Працівники як основа ресурсного потенціалу є важливим інструментом у процесі стратегічного і тактичного розвитку. Підвищення продуктивності праці та створення позитивного іміджу підприємства завдяки ефективному використанню людського ресурсу дозволить у найдешевший спосіб досягнути поставлених цілей розвитку. Тому дослідження теоретичних основ організації ефективної мотивації персоналу є досить актуальними для детального вивчення.

Актуальність теми полягає в тому що невід'ємною складовою стабільного економічного функціонування та розвитку підприємства є формування і вдосконалення системи мотивації виробничого персоналу. Основою такого розвитку є досягнення цілей як робітника так і підприємства. Підтримка необхідного рівня виробничо-функціональної віддачі, підвищення ефективності праці робітника ґрунтується на сприйнятті та чутливості індивідуума до чинників мотивації, запропонованих підприємством. Виявлення мотиваційних факторів, здійснення оцінки ступеня їх впливу на робітника на системній основі, підвищує ефективність управління діяльністю підприємства та дає змогу утримувати рівень прибутковості на достатньому рівні.

Мотивація персоналу стає одним із найважливіших чинників, що може впливати на розв'язок цілої низки проблем, що постають перед керівництвом. Адже, саме мотивація персоналу є основним засобом забезпечення оптимального використання ресурсів, мобілізації кадрового потенціалу тощо. Саме цей факт обумовлює актуальність обраної теми.

Фактором мотивації насамперед виступає система стимулювання праці. Висока роль індивідуальних заходів матеріального і морального стимулювання до високопродуктивної праці: встановлення рівня грошової винагороди, тарифних ставок, доплат, премій, підвищення професійного розряду, доручення складних і відповідальних завдань, відрядження на навчання за рахунок підприємства [1, с. 275].

До останнього часу мотивація як рушійна сила поведінки, як усвідомлене прагнення людини до певного типу задоволення потреб, до успіху, не була самостійним об'єктом дослідження, що не можна вважати правомірним. На практиці жодна угода або рішення не можуть бути укладеними й реалізованими без залучення до цього певної кількості працівників з притаманними їм поглядами, переконаннями, цілями й принципами.

Вивчення проблем мотивації трудової діяльності має як теоретичне, так і пряме практичне значення. Від того, як розуміє той чи інший працівник свою трудову діяльність і якими мотивами він керується, залежить його ставлення до роботи. Вивчення внутрішніх механізмів мотивації на підприємстві виступає основою при виробленні ефективної політики щодо трудових відносин.

Глибокі зміни в структурі і якості робочої сили, у змісті праці, вичерпання резервів зростання ефективності праці за рахунок фізичних можливостей потребують нетрадиційних підходів щодо стимулювання мотивації праці. При цьому завдання полягає в приведенні в дію можливостей працівника, пов'язаних з його майстерністю, освітою та фаховою підготовкою, розвитком трудового потенціалу, прагненням до творчості й самореалізації.

Щоб розуміти поведінку працівників та впливати на неї належним чином, потрібно володіти теорією й методами мотивації

в повному обсязі, вміти визначати причини низької продуктивності праці й ефективно мотивувати працівників до її підвищення.

Шлях до результативного управління персоналом лежить через розуміння його мотивації. У ефективній моделі мотивації персоналу на підприємстві працівники підприємства повинні бачити чіткий зв'язок між одержуваною матеріальною винагородою і продуктивністю праці. У заробітній платі обов'язково повинна бути складова, яка буде персоналізована індивідуальним підбором методів та гарантій з урахуванням індивідуальних особливостей кожного працівника.

Важливими рисами, що відрізняють лояльних працівників, спеціалісти вважають: більш високий рівень поваги до себе та інших співробітників, почуття гордості за успіхи компанії; готовність приймати інновації та зміни без паніки й опору; здатність враховувати інтереси інших людей і не обмежувати себе рамками вирішуваного завдання; схильність покладатися на власну думку та менше піддаватися впливу умовностей і маніпулюванню; прагнення до професійного росту, долаання перешкод; бажання залишатися членом даного підприємства, незважаючи на проблеми та труднощі, що виникають; прагнення бути чесним і відвертим з компанією, та турбота за її успіхи; ентузіазм і ініціативність у вирішенні проблем організації [2, с. 104–112].

Серед матеріальних методів застосовується система пільг (медичний та соціальні пакети, оплата проїзду, надбавки на утримання сім'ї, оплату стоянки автомобіля, путівки на відпочинок, харчування), премії при одержанні компанією великого прибутку, позику на купівлю житлових будинків під низький відсоток. Сучасна практика зарубіжних і деяких українських підприємств свідчить, що для працівників, і перш за все працюючої молоді, спонукальним мотивом до праці на перший план висувається нематеріальна мотивація.

Зарубіжний досвід матеріального стимулювання персоналу постійно збагачується новими елементами. Підвищення індивідуальної продуктивності персоналу за умов, що склалися, може досягатися тільки за конкретної постановки цілей і розширення

самостійності в роботі, що, у свою чергу, потребує змін у системі матеріальної мотивації. Оплата праці, якій належить провідна роль у мотиваційному механізмі, потребує індивідуалізації, точного врахування результатів діяльності кожного працівника.

З усього розмаїття моделей систем мотивації праці у ринковій економіці більшості промислово розвинених країн можна виділити як найбільш характерні японську, американську, французьку, англійську, німецьку та шведську моделі.

Характерною особливістю систем зарубіжних компаній є те, що вони приділяють належну увагу методам як матеріального, так і нематеріального стимулювання.

Досвід країн з розвинутою ринковою економікою свідчить про переважне застосування єдиних тарифних сіток для робітників, спеціалістів і службовців та переваги такого порядку над виокремлення робітників, з одного боку, і спеціалістів та службовців – з другого. Ці переваги пов'язано з можливістю запровадження єдиного, уніфікованого підходу до тарифікації різних категорій працівників, зі спрощенням переговорів між сторонами соціального партнерства за укладання колективних договорів і угод.

Можна зробити висновки, що змістовні теорії мотивації базуються на потребах людини. Невід'ємною характеристикою оптимальної системи мотивації є комплексність, а саме урахування всіх потреб працівників. Досягнення головних цілей на підприємстві можливо лише у разі використання ефективної системи мотивації персоналу, яка включає як матеріальні, так і нематеріальні фактори стимулювання мотивації. З теорії зарубіжних вчених, керівництво підприємства має постійно порівнювати заплановані обсяг і структуру винагород з фактичними очікуваннями працівників. В Україні система мотивації повинна мати ті ж самі складники, що й в інших країнах, але на сучасному етапі розвитку економіки основна увага у цій системі повинна приділятися рівню оплати праці, підвищенню її стимулюючої ролі. Отже, система мотивації персоналу на підприємстві повинна чітко визначати цілі, встановлювати види стимулювання відповідно до результатів, що досягаються, визначати систему оцінки, період і

терміни виплат винагороди. Забезпечення однакової винагороди за однакову працю є однією з передумов створення ефективної системи мотивації трудової діяльності.

Література:

1. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. – Київ: КНЕУ, 2004. – С. 274–403.
2. Соломанидина Т.О. Мотивация трудовой деятельности персонала / Т.О. Соломанидина, В.Г. Соломанидин. – Москва: Управление персоналом, 2005. – 345 с.

Уткін В. П.

аспірант

Інститут економіки промисловості

м. Київ, Україна

Лазаренко Д. О.

Державний податковий університет

м. Ірпінь, Україна

АНАЛІЗ ГОЛОВНИХ ІНІЦІАТИВ КЛАСТЕРНОЇ СТРАТЕГІЇ

Ступінь активізації взаємин між різними учасниками кластерних формувань сьогодні дає багато переваг для бізнесу, влади, освіти, науки.

Конкурентоспроможність національних товаровиробників в сучасному бізнес-середовищі залежить від того, наскільки буде забезпечена модель підтримки та розвитку сучасних інтеграційних кластерних структур та систем міжкластерної взаємодії бізнес-мереж [1, с. 5–15].

Осмислення глобальних трансформацій світової економічної системи показує на необхідність економічних змін в напрямку створення нових мережених форм господарювання. В ходження України до європейського економічного простору вимагає

впорядкування правил кластерного розвитку відповідно до започаткованих у науково-технічному просторі в країнах Європи.

Інноваційна активність кластера пов'язана з функцією «концентратора» наукового і практичного досвіду в сфері основної діяльності кластеру. Інноваційний кластер в регіональній економіці являє собою сукупність 7К: концентрація, комунікація, координація, кооперація, конкуренція, конкурентоздатність, компетенція [2].

З метою стимулювання економічної активності на 10-ти річний термін Мінекономіки представив проєкт комплексної Програми стимулювання економіки України [3]. До пакету заходів сприяння розвитку кластерних систем включено наступні:

- підвищення технологічного рівня економіки за рахунок впровадження сучасних технологічних підходів концепції «Індустрія 4.0»;

- загальне стимулювання інновацій та інвестицій;

- спрощення роботи бізнесу в умовах карантинних обмежень.

До імплементації концепції смарт-спеціалізації в регіонах України залучені ряд державних та наукових інституцій, серед яких проєкт кластеризації регіонів ClusteRISE.

В рамках Платформи Industry4Ukraine створено проєкт Національної програми кластерного розвитку до 2027. Кластерний комітет Платформи, взяв на себе відповідальність за початкову консолідацію та обмін кращими практиками кластерів України. Ряд обмінів досвідом підтверджує наукову значимість та практичну цінність для всіх кластерів України.

Відповідно до стратегії кластерного розвитку економіки виконується проєкт «Інтеграція підходів смарт-спеціалізації та кластерного розвитку в Україні» (робоча назва «Інтеграція 4.0»). Проєктом передбачено розв'язання наступних спільних та головних задач [4]:

1. Підвищення довіри бізнесу до наукових розробників й відповідно до положень смарт-спеціалізації. щодо спроможностей учасників інноваційної екосистеми надавати готові рішення.

2. Усунення браку маркетингової підготовки інновацій та активів з боку учасників інноваційної екосистеми.

3. Впровадження елементів кластерної діагностики в частині аналізу регіональних галузевих ланцюгів доданої вартості.

4. Консолідація зусиль та ресурсів учасників для комунікаційної взаємодії з органами місцевого самоврядування і місцевими адміністраціями з питань кластерного розвитку.

В регіонах галузевий фокус спрямований на різні сектори, а саме на біо-фармацію, медичну техніку та супутні сектори розробників та інжинірингу, що їх обслуговують (м. Київ), машинобудування (м. Харків), суднобудування та портова інфраструктура (м. Миколаїв), приладобудування (м. Вінниця).

Одним з головних проєктів Індустрії 4.0 є проєкт INNO Industry, метою якого є покращення політик розвитку інновацій через краще залучення кластерів до Індустрії 4.0. Проєктом передбачено проведення досліджень в 10 країнах Євросоюзу для виявлення 30 кращих практик кластеризації і створення моделі кластерів 4.0 та планів дій, націлених на покращення політик та інструментів [5].

Одним з головних проєктів Індустрії 4.0 є проєкт INNO Industry, метою якого є покращення політик розвитку інновацій через краще залучення кластерів до Індустрії 4.0. Проєктом передбачено проведення досліджень в 10 країнах Євросоюзу для виявлення 30 кращих практик кластеризації і створення моделі кластерів 4.0 та планів дій, націлених на покращення політик та інструментів [5].

Інструментом підтримки кластерних формувань в країнах ЄС є Цифровий Інноваційний хаб (Digital Innovation Hubs (DIH)), який сприяє адаптації до Індустрії 4.0.

В ЄС сформована ціла мережа центрів DIH, які мають бути осередками консультацій та трансферу інновацій. В рамках стратегії смарт-спеціалізації та розвитку DIH Італія створила спеціальну агенцію – CNA HUB 40 для підтримки 10 місцевих DIH.

Загальний бюджет на розвиток DIH-центрів в Євросоюзі сягає більше 100 мільйонів євро тільки в програмі Horizon 2020. В Україні Центри 4.0, що є прообразом DIH, функціонують на волонтерських засадах.

З метою прискорення реалізації проектів науковцями спільно з представниками бізнесу розроблені так звані інструменти прискорення:

Scale fast – використання готових напрацювань та їх адаптація.

Обміни досвідом – усвідомлення та резюмування кращих практик.

Сильні партнери – залучення партнер зі своїми напрацюваннями та інструментами.

Література:

1. Федоренко В.Г., Тугай А.М. Концепція кластерної політики в Україні. *Журнал “Економіка та держава”*. 2008. № 11.
2. Іванченко Г.В. Розробка кластерної моделі розвитку регіону: методологічний підхід. *Ефективна економіка*. 2013. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2049>.
3. Кластери – як драйвери розвитку та протидії кризовим явищам. Дайджест № 5. Аналітичний Центр Industry4 Ukraine. URL: <https://www.industry4ukraine.net/digest-5>.
4. Смарт-спеціалізація та кластерний рух – проект «ІНТЕГРАЦІЯ 4.0». Дайджест Платформа промислових та хайтек секторів. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/smart-speczializacziya-ta-klasternej-ruh-proekt-integracziya>.
5. Кращі проекти та практики регіонального розвитку ес в індустрії 4.0. Дайджест Платформа промислових та хайтек секторів. URL: <https://www.industry4ukraine.net/eu-regional-development-in-industry-4-0>.
6. Станасюк Н.Е. Формування промислових кластерів як перспективний напрям розвитку промислового потенціалу. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/37660/1/15_110-117.pdf.

СЕКЦІЯ 3. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Машіка Г. В.

завідувач кафедри туризму

Мойсюк В. І.

магістр

*Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ТЕРИТОРІЙ (СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ)

Розвиток туристичних територій сьогодні є надзвичайно актуальним, оскільки туризм є одним із важливих чинників виходу економіки України з кризи, стабільного і динамічного збільшення надходжень до бюджету. Туристична привабливість території формується передусім за наявності природних або історико-культурних туристичних ресурсів, а ще краще за їх поєднання. Водночас такі ресурси ще не встановлюють рівень привабливості цієї чи іншої території. Туристична привабливість часто мінлива і може змінюватися залежно від багатьох чинників, котрі впливають на привабливість туристичної території. Саме до них належить наявність сучасної матеріально-технічної бази туризму, зокрема новітніх готельних комплексів, спеціалізованих закладів із відповідним асортиментом послуг, які вони продукують та ін. Для прогнозування розвитку туристичних територій немає чітко визначеного показника. Туристський потенціал території є суб'єктивною категорією, так як його величина і цінність якостей залежать від цілей його використання. Цілі, в свою чергу, залежать від їх носіїв, яких в туристській сфері можна розділити на три

групи: туристів, підприємців та влада / громадськість. Для підвищення туристичної привабливості територій необхідне оновлення матеріально-технічної бази курортів, підвищення якості обслуговування, ведення системи «all inclusive», розширення асортименту послуг у готелях (аніматори, екскурсії, оренда транспортних засобів), прибирання берегової лінії та пляжів, актуальною є проблема забруднення приморських територій.

Оновлення потребують також і рекреаційно-оздоровчі курорти. Адже в Україні є всі три групи природних ресурсів для розвитку оздоровчого туризму: клімат, лікувальні води та грязі. Популярними оздоровчими курортами є Трускавець, Моршин, Хмільник, Східниця, Миргород. В Україні представлені всі види курортів і всі групи природних лікувальних ресурсів, серед яких є унікальні, але матеріальна база оздоровчих курортів є застарілою, сервіс не відповідає європейським стандартам. Тобто необхідно прийняти міри щодо наближення українських курортів до європейських стандартів якості, що сприятиме збільшенню потоків як вітчизняних так і іноземних туристів [1, с. 2].

Ще одним перспективним та популярним туристичним напрямом в Україні є: Івано-Франківська та Закарпатська області, де знаходяться відомі гірськолижні курорти, а саме Верховина, Буковель, Яремче, Ворохта, Поляниця. На Прикарпатті окрім гірськолижного відпочинку досить багата культурна спадщина та гуцульські традиції. Серед туристичних привабливостей виділяють – скелі Довбуша, Дністровський каньйон. Райони Прикарпаття є надзвичайно перспективними та приваблюють іноземних туристів своїм сервісом, а також цінами. Проте, останнім часом регіон стикнувся з такими проблемами як: перезавантаженість рекреаційних зон та екологічним навантаженням [4, с. 12].

Потужний природно-рекреаційний потенціал дає можливість Україні розвивати такі види активного туризму, а саме: рафтинг, сплави, катання на квадроциклах, сафарі-тури, гірськолижний туризм, польоти на повітряних кулях, дайвінг.

Для підвищення атрактивності туристичних територій необхідно впровадити в законодавство правові засади всіх складових

активного туризму, забезпечити сприятливі умови для підприємницької діяльності у галузі активного туризму, інформувати потенційних туристів з іноземних країн про особливості природних ресурсів України та про можливості розвитку різних видів активного відпочинку [5, с. 115].

Перспективним є також розвиток зеленого, сільського туризму в Україні так як зараз актуальною є проблема екології та захисту навколишнього середовища, в тренді натуральність та автентичність.

Ми вважаємо, що розвивати туризм в цих регіонах необхідно в таких напрямках: розробити туристичні маршрути сільською місцевістю, облаштувати всю необхідну інфраструктуру: місця проживання, харчування, під'їзні шляхи, тощо; Виготворення екологічно чистої продукції місцевим населенням для реалізації її туристам, проведення майстер-класів по виготовленню народних промислів.

Розвиток зеленого сільського туризму сприятиме покращенню рівня життя населення у сільській місцевості, створенню нових робочих місць, ознайомленню іноземців з колоритом українського села, розвитку інфраструктури сільських регіонів. Україна має значний спелеологічний потенціал, в нашій державі є потужний резерв виявлених та відомих карстових порожнин, чотири з них входять у 100 найдовших печер світу (Оптимістична, Озерна, Попелюшка, Млинки) [3, с. 337]. Проте, не дивлячись на значний потенціал, спелеотуризм у нашій країні не є дуже розвиненим та популярним, особливо серед іноземних туристів. З метою популяризації спелеотуризму необхідно: впровадити сучасну інформаційно-маркетингову службу для забезпечення повної інформованості туристів про спелеологічні ресурси країни:

- поєднувати різні види туризму, розширюючи при цьому асортимент послуг, комбінуючи різні види відпочинку, наприклад спелеотуризм можна поєднати з зеленим(екологічним) туризмом;

- впровадження стратегічних проектів для розвитку перспективних спелеологічних територій; Доцільним буде розвивати в Україні культурно-пізнавальний туризм, адже на державному

обліку знаходиться 130 тисяч пам'яток культури. Потужний культурно-історичний потенціал має Львівська, Київська, Закарпатська, Івано-Франківська, Запорізька та Одеська області, але на жаль майже 70% пам'яток знаходяться у неналежному стані та потребують реконструкції. Також для того, щоб розвивати даний вид туризму необхідна налагоджена інфраструктура (під'їзні шляхи, місця розміщення та харчування), продумані туристичні маршрути та висококваліфіковані гіді та екскурсоводи. Для цього необхідно провести комплексний аналіз стану історичних пам'яток по всіх областях України, створення державних програм збереження культурної спадщини, введення проектів оновлення та реконструкції об'єктів культурно-історичної спадщини, оновлення та модернізація цих об'єктів [2, с. 110]. Пріоритетним напрямом для збільшення в'їзних туристичних потоків є також розвиток ділового туризму в Україні.

Для розвитку цього виду туризму необхідно впровадити наступні дії: створення компаній, які будуть забезпечувати розвиток цього напрямку, державна підтримка цих компаній; модернізація конференц-залів, виставкових центрів та інших місць, де будуть проводитись конференції, симпозіуми, семінари, форуми з вирішення питань міжнародних економічних відносин; організація бізнес-турів з урахуванням всіх нюансів, а саме: планування турів за два-три місяці до початку у період найбільш активного для ділового туризму сезону (лютий-травень, вересень-листопад), коли здійснюється найбільша кількість ділових турів; Формування програм ділових турів, поєднання їх з іншими видами туризму: культурно-пізнавальним, для того щоб туристи ознайомились з історією і культурою країни у якій перебувають, що сприятиме покращенню міжнародних відносин між країнами;

Діловий туризм сприяє інтеграції України у міжнародний ринок товарів та послуг, що позитивно впливатиме на економічний стан нашої країни.

Саме завдяки імплементації наведених вище заходів можна значно покращити сучасний стан туристичних територій та

залучити велику кількість туристів, що позитивно вплине на політичну, соціальну та економічну сферу країни.

Література:

1. Герасимів З.М., Христенко Г.М. Особливості розвитку туризму в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8890>.
2. Карачина Н., Савіцька О. Розвиток міжнародного туризму в Україні у контексті світової інтеграції. *Молодий вчений*. 2017. № 5(08). С. 109–113.
3. Терехух А.А., Мороз О.І. Оцінювання туристичного потенціалу. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 7. С. 335–343. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape2016739>.
4. Шелеметьєва Т.В. Управління розвитком туризму в Україні в умовах трансформації національної економіки [автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук 08.00.03 – економіка та управління національним господарством]. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/aref%20Shelemetieva_0.pdf.
5. MediaPort. Внутрішній туризм в Україні: перешкоди і перспективи URL: <https://www.mediaport.ua/vnutrishniy-turizm-v-ukrayini-pereshkodi-i-perspektivi>.

Орловська О. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри

Вознюк О. М.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри

Львівська філія Дніпровського національного університету

залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

м. Львів, Україна

ЗАХІДНИЙ РЕГІОН УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Однією з особливостей сучасного економічного стану країни є дослідження розвитку господарського комплексу, принципів формування виробничих та соціально-економічних зв'язків, а також

домінанти взаємодії складових господарського комплексу регіону. Дослідження функціонування регіональних комплексів та їх адаптації до зовнішніх факторів впливу викликають велику зацікавленість зі сторони науковців. Національний виробничий комплекс України є складною соціально-економічною системою, яка складається з окремих структур та елементів нижчого порядку, які теж є соціально-економічними системами.

Незбалансованість в розвитку господарств регіонів України щодо потужності економічного потенціалу, економічними і соціальними ознаками розвитку, які сформувалися під дією історичних, природних, економічних, організаційних та геополітичних чинників, привела до зростання регіональної дезінтеграції. Поглиблення регіонального дисбалансу в соціально-економічного розвитку істотно ускладнює проведення єдиної політики соціально-економічних перетворень, формування загальнодержавних ринків товарів і послуг, збільшує загрозу регіональних криз і не сприяє розвитку національної економіки [1].

В умовах формування і розвитку ринкових відносин для наукового обґрунтування економічних реформ особливого значення набуває регіональна економіка як галузь наукових знань про розміщення продуктивних сил.

Актуальність даної роботи полягає у необхідності дослідити прикордонний Західний регіон України як об'єкт регіональної економіки, з метою вибору методів впровадження державних стратегій розвитку регіонів України, які враховують особливості прикордонних можливостей для розвитку транскордонного співробітництва.

Згідно Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки [2], що була прийнята КМУ у 2020 році, значної уваги сьогодні вимагають саме прикордонні регіони, які взаємодіють із господарськими комплексами країн Західної Європи, так і з країнами Східної Європи та Азії.

Основними ознаками комплексного соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів можна визначити оптимальне використання ресурсів регіону, раціонально розміщена терито-

ріальна структура господарства, підтримка взаємозв'язку із територіями сусідніх держав, з якими регіон має спільні кордони.

Західний регіон України, який межує із 6 країнами Європи: Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Молдовою, Білоруссю, займає близько 110 тис. км² або 18,3% від загальної площі країни. До його складу входять 7 областей: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська та Чернівецька, чотири з яких входять до Карпатського регіону (Львівська, Чернівецька, Івано-Франківська і Тернопільська). Всього в Західному регіоні проживає близько 12 млн. осіб (2014 р.), що складає майже 1/5 усієї чисельності країни. Основні соціально-економічні показники регіону представлені у таблиці 1.

Аналіз таблиці свідчить, що західний регіон України характеризується відносно стабільними показниками економічної діяльності: середня питома вага регіонів у порівнянні із загальним показником по країні становить 0,9%. Лідером з областей західного регіону традиційно є Львівська область, так як вона володіє великим потенціалом промислового і сільського розвитку, науковим потенціалом, продукція якої більш експортуються, ніж імпортується.

Особлива роль Західного регіону в системі зовнішньополітичної і соціально-економічної сфер пріоритетів зумовлена набором різних чинників відносно транспортного сполучення, якими володіє регіон. Саме за цю особливість Західну Україну називають «Воротами в Європу», що є сприятливим фактором при вході України в різні міжнародні європейські співтовариства і суспільно-політичні групи.

Вигідне геополітичне положення країни позначається на активізації транспортного потенціалу регіону, а саме на використанні всіх транспортних можливостей всієї країни. Територією західних областей проходять 12 залізничних сполучень з п'ятьма сусідніми державами, на кордоні з якими відкрито міжнародні пункти пропуску. Це обумовлює розвиток і накопичення транспортного капіталу, основних фондів промисловості. Така стратегія вимагає розробки актуальних інвестиційних проєктів з оцінкою

потенціалу всіх сфер промислового комплексу і сільського господарства.

Таблиця 1

**Соціально-економічні показники розвитку
західних областей України за 2018–2019 рр.**

Регіон	ВВП за 2018 р., млн. грн	Частка регіону у ВВП країни, %	ВВП на душу населення у 2018 р., грн	Індекси промислової продукції за 2019 р., % до 2018 р.	Індекси продукції сільського господарства за 2019 р., %	Експорт послуг в 2019 р., млн. дол. США	Імпорт послуг в 2019 р., млн. дол. США
Волинська область	60448	1,7	58297	94,9	101,3	694,0	1455,9
Закарпатська область	52445	1,5	41706	86,1	100,9	1490,0	1471,2
Івано-Франківська область	78443	2,2	57033	95,6	97,2	911,4	831,8
Львівська область	177243	5,0	70173	97,0	100,8	2202,1	3087,7
Рівненська область	56842	1,6	49044	106,9	99,4	440,2	382,6
Тернопільська область	49133	1,4	46833	98,3	97,8	434,3	450,1
Чернівецька область	33903	1,0	37441	100,3	95,6	213,8	208,6
Всього по Західному регіону	-	-	-	-	-	6385,8	7887,9
Всього по Україні	3560596	100	84235	99,5	101,4	50054,6	60800,2

Джерело: складено автором за даними [3]

Протягом всієї своєї історії Україна перебувала на перетині світових торговельних шляхів та була своєрідним центром і важливим опорним пунктом на шляху з Європи до Азії. Згідно коефіцієнту транзитності, Україна посідає перше місце в

Європі (коефіцієнт транзитності України – 3,75, у Польщі – друге місце – 2,92).

Рівень розвитку транспортної системи держави – одна з найважливіших ознак її технологічного прогресу і цивілізованості. Потреба у високорозвиненій транспортній системі ще більш посилюється при інтеграції в європейську і світову економіки, при цьому транспортна система стає базисом для ефективного входження України в світову спільноту як важливого транспортного центру країни. В процесі розвитку Західного регіону особливо гостро постають проблеми формування і реалізації стратегій структурних зрушень у контексті розбудови конкурентоздатної транспортної транскордонної діяльності, що потребує формування локальних інноваційних систем, орієнтованих на світові стандарти з метою виходу країни на світові ринки з наукоємною продукцією транспортної галузі.

Транспортні можливості України розкривають перед інвесторами великі можливості розбудови на її території комплексних центрів з переробки вантажів, організації пасажирських перевезень та комбінування різних видів транспорту між собою для забезпечення ефективної економічної ситуації у галузі, що вимагає подальшого дослідження.

Література:

1. Постанова КМУ від 5 серпня 2020 р. № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки». URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text (дата звернення: 09.11.2021).
2. Орловська О.В. Організаційно-економічні засади транспортного розвитку регіону. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період (Збірник наукових праць)*. Вип. 4 (LIV). НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Львів, 2005. 418 с. С. 381–387.
3. Статистичний щорічник 2019 / За ред. І.Є. Вернера. Державна служба статистики України. Київ, 2020. 465 с.

Черняк І. А.

магістр

Харківський торговельно-економічний інститут

Київського національного

торговельно-економічного університету

м. Харків, Україна

РОЗВИТОК ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Питання взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування займає важливе значення в розвитку влади в Україні. Розгляд функціонування державних та місцевих адміністрацій є необхідним, оскільки:

На даний момент політична та адміністративно-територіальна ситуація в країні зазнала явних змін. Зумовлено це останніми конфліктами, об'єктами яких виступають території Донецької та Луганської областей.

Іншим мотивом для реформ являється те, що курс політики України спрямований на вступ до ЄС. Одним із пунктів для вступу до Євросоюзу являється чіткий адміністративно-територіальний поділ та реформа сфер впливу на різних рівнях держави.

Однією із основних засад формування справедливих відносин між державною владою та місцевим самоврядуванням є чіткий розподіл на стабільній основі фінансових ресурсів держави. Проте сьогодні в політиці формування місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин є низка недоліків. Функції місцевого самоврядування не забезпечено адекватними доходними джерелами. Доходи, що закріплені за місцевими бюджетами, недостатні для виконання покладених на місцеві органи функцій, а самі вони практично не мають повноважень щодо використання бюджетів.

Наслідком являється те, що загальнодержавні податки з державного бюджету є основним джерелом надходжень коштів до місцевих бюджетів.

Це обумовлюється домінуванням витрат на забезпечення делегованих повноважень у структурі видатків місцевих бюджетів, а також централізацією фінансових ресурсів у державному бюджеті.

Відсутність чіткого розмежування на законодавчому рівні делегованих та власних повноважень місцевих органів влади при плануванні та виконанні місцевих бюджетів і забезпеченні затверджених стандартів і нормативів соціального захисту населення не дає можливості прозоро використовувати кошти державного бюджету, надані на виконання делегованих функцій.

Необхідність постійної підтримки малочисельних громад з використанням системи дотацій вирівнювання, яка реалізується через районні бюджети, стримує розвиток більших територіальних громад

Зробивши дослідження щодо розподілу повноважень між місцевими державними адміністраціями та місцевим самоврядуванням і практику діяльності цих органів, О.М. Бабиш наполягає, що проводився цей процес без взаємоузгодження законодавчих актів, прийнятих у різні часи та з різних питань організації місцевого самоврядування і виконавчої влади на місцях. Автор схиляється до думки, що одним із найбільш пріоритетних завдань взаємодії цих двох інститутів продовжує залишатися законодавче врегулювання проблем, пов'язаних із реформуванням системи місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування країни з одночасним розмежуванням їхніх повноважень [2, с. 111].

Таким чином, можна зробити висновок, що на даний момент структури державної виконавчої влади України потребують реформ, спрямованих на чітке розмежування повноважень та закріплених зобов'язань відповідно до своїх територіальних, демографічних та фінансових можливостей.

Література:

1. Огляд реформ місцевого самоврядування та територіальної організації в Україні / Г.О. Коваленко, І.В. Чукіна, М.І. Дяченко. 2018. С. 3–4.
2. Бабиш О.М. Реформування системи місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування: сьогодення та перспективи. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 2. С. 111.

СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Галушкіна Т. П.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри зеленої економіки,
Заслужений економіст України

*Державний заклад «Державна екологічна академія
післядипломної освіти та управління»,
м. Київ, Україна*

Афанасьєва О. О.

*Товариство з обмеженою відповідальністю
«ЕКО НОВАЦІЇ», керівник
м. Одеса, Україна*

ЗАЛІК ЗОВНІШНІХ БОРГІВ В ОБМІН НА ПРИРОДООХОРОННІ ЗАХОДИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ

На сьогодні Україна активно прагне увійти в європейський простір. Однак, можна констатувати, що наразі теорія та практика зеленого зростання, яка дуже широко пропагується на міжнародному та європейському рівнях, на жаль, поки що в повній мірі законодавчо не визнана на теренах України. Між тим, це дещо суперечить умовам ст. 360, гл. 6 «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС», – «Сторони розвивають і зміцнюють співробітництво з питань охорони навколишнього середовища й таким чином сприяють реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки» [1].

Починаючи ще з проголошення ЮНЕП ООН Глобального Нового Зеленого Курсу [2], в Україні активно почала формуватись науково-експертна платформа сприяння розвитку зеленої

економіки не лише як політичного лозунгу, а й як сучасної доктрини державотворення у відповідь на глобальні екологічні виклики [3; 4].

Цей контент засвідчує й розроблений ще в 2013 р. Міністерством економічного розвитку та торгівлі України проект Плану заходів України на виконання рішень та рекомендацій Конференції ООН з питань сталого розвитку «Ріо+20», де окремим питанням постає розробка Концепції державної політики розвитку «зеленої» економіки, яка, на жаль, так і залишилася проектним документом державного рівня.

Можна констатувати, що в останні роки, Україна значно просунулася на шляху поступу до зеленого переходу в напрямі забезпечення Європейського Зеленого Курсу (ЄЗК), який передбачає реалізацію спільних домовленостей щодо зеленого фінансування з метою досягнення кліматичної нейтральності, відповідно до міжнародних стандартів політики декарбонізації. Однак, потрібні подальші конкретні кроки в напрямі забезпечення гармонізації державної політики та законодавства з політикою та законодавством ЄС у контексті цілей ЄЗК та Угоди про асоціацію, зокрема, щодо: моніторингу, оподаткування, торгівлі викидами парникових газів та розробки й імплементації стратегій, планів та законодавчих актів ЄС, що дозволить Україні стати активним учасником у діалозі з ЄС, в тому числі щодо моделі низько вуглецевого розвитку.

На думку експертів, політика «зеленого» зростання має стати каталізатором інвестицій та інновацій, що будуть основою сталого розвитку та сприятимуть виникненню нових економічних можливостей на основі активізації впровадження економічних інструментів зеленої економіки, таких як податки, схеми торгівлі викидами, скасування субсидій, екологічне страхування, заходи законодавчого регулювання тощо [5; 6].

Зараз у базі даних економічних інструментів Організації Європейського Економічного Співробітництва та розвитку та Європейського Екологічного Агентства нараховується майже

400 екологічних податків та більше ніж 250 зборів та платежів. Певний досвід з використання деяких з них є і в Україні.

Між тим, одним з інноваційних інструментів, який й досі не задіяний в Україні (на відміну від інших пострадянських республік), є залік зовнішніх боргів в обмін на реалізацію природоохоронних заходів. Про ефективність цього використання свідчать оцінки Організації Європейського Економічного Співробітництва та розвитку (ОЕСР), які базуються на практичному досвіді країн Центральної та Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії з низьким рівнем доходів, які успішно, впродовж більш ніж 30-ти років, реалізують фінансові схеми по обміну зовнішнього боргу на заходи з охорони довкілля [7].

Саме за цією схемою Польща ліквідувала половину своїх боргів перед країнами Євросоюзу, Болгарія – 20 відсотків боргу Швейцарії. При цьому, Польща провела низку радикальних реформ в природоохоронній сфері, що дозволило їй переконати ЄС в серйозності своїх намірів по вступу до європейського простору.

Враховуючи, що зараз в Україні спостерігається кризова ситуація, у тому числі щодо стану довкілля, яка обмежує можливості щодо мобілізації фінансових ресурсів для здійснення природоохоронних інвестицій з державного бюджету, можна стверджувати, що цей фінансовий інструмент забезпечить не лише ефективну реструктуризацію зовнішнього боргу України, а й посилить рівень екологічної та економічної спроможності нашої держави. За експертними оцінками Україна може розраховувати на списання боргів під “природу” до 10 відсотків зовнішнього боргу.

Передумовами застосування цього інноваційного фінансового інструменту, на сьогодні, є декілька обставин. По-перше, наявність достатнього практичного досвіду в країнах ЄС та Східного партнерства, який свідчить про ефективність обміну зовнішніх боргів на впровадження природоохоронних заходів в країнах-боржниках.

По-друге, сучасні глобальні виклики стимулюють міжнародні інституції до поширення цього фінансового інструменту зеленої економіки в європейському просторі з метою перестороги та нівелювання екологічних ризиків на транскордонному рівні.

По-третє, зацікавленість Паризького клубу кредиторів на основі накопиченого досвіду щодо процедур заліку зовнішніх боргів в обмін на реалізацію природоохоронних заходів дає змогу сподіватися, що цей механізм буде використовуватися й надалі [7]. Потенційними перевагами при цьому є вирішення глобальних екологічних проблем, які стосуються усіх без винятку країн (як то глобальне потепління та зміни клімату, екологічна безпека та транскордонні конфлікти, запобігання забрудненню навколишнього середовища в рамках реалізації діючих міжнародних конвенцій, і перш за все, в рамках використання Міжнародної Конвенції по запобіганню забрудненню з судів (МАРПОЛ 73/78), оскільки встановлені нею норми поширюються більш ніж на 90% світового торгового флоту, 155 країн-членів Конвенції, включаючи країни ЄС та ОБСЄ.

Реалізація процедури обміну зовнішніх боргів на впровадження природоохоронних заходів в Україні – довготривалий процес, який в цілому передбачає:

- отримання консультацій від відповідних міжнародних інституцій та потенційних учасників забезпечення цієї процедури на національному рівні (міністерств, наукових установ тощо);
- підготовку попередніх експертних оцінок на основі деталізації міжнародного досвіду та можливостей для України з метою здійснення переговорного процесу з кредиторами на міжнародному рівні;
- проведення переговорного процесу з кредиторами на міжнародному рівні та підписання домовленостей щодо взаємодії;
- узгодження портфелю інноваційних проектів для реалізації процедури обміну зовнішніх боргів на впровадження природоохоронних заходів;

– розробка реалістичної та чітко опрацьованої програми використання отриманих коштів, яка повинна відповідати пріоритетам як кредиторів, так і країни-позичальника;

– консультативний супровід та постійний моніторинг за виконанням міжнародних домовленостей з боку кредиторів.

Резюмуючи, можна констатувати, що за роки незалежності в Україні сформовані певні передумови для реалізації процедури обміну зовнішніх боргів на впровадження природоохоронних заходів, які слугують поштовхом для посилення економічної та екологічної спроможності нашої держави.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Охорона довкілля в Угоді асоціацію між Україною та ЄС. Доповідь Платформи громадянського суспільства Україна – ЄС, Брюсель, 18 травня 2017. 85 с.
2. Глобальный новый зеленый курс: Доклад Программы ООН по окружающей среде. ЮНЕП. 2009. URL: www.unep.org/greenconomy (дата звернення: 28.10.2021).
3. Галушкіна Т.П. «Зелений» вектор розвитку економіки України. *Економіст*. 2011. № 11, листопад. С. 4–7.
4. Буркинський Б.В., Галушкіна Т.П., Реутов В.Є. «Зелена» економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні. Одеса : НАН України, ІПРЕЕД, 2011. 348 с.
5. Галушкіна Т.П., Мусіна Л.О., Хумарова Н.І. Національна політика «зеленого» зростання в Україні. Одеса – ІПРЕЕД НАН України, 2012. 272 с.
6. Галушкіна Т.П., Жаліло Я.А., Купінець Л.Є., Грінь Д.С. та інші. Ідеологія «зеленого» зростання в системі національної економіки (теорія, інституційний базис, інструменти). колект. монографія. Одеса : НАН України, Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж., 2014. 379 с.
7. Доклад ОЕСР. Обмен «долги на окружающую среду» в странах с переходной экономикой: основные выводы и рекомендации. OECD, 2007. 82 с.

СЕКЦІЯ 5. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Аксьонова С. Ю.

провідний науковий співробітник, кандидат економічних наук

Інститут демографії та соціальних досліджень

імені М. В. Птухи

м. Київ, Україна

НАРОДЖУВАНІСТЬ ЗА ЧЕРГОВІСТЮ НАРОДЖЕННЯ У КИЄВІ

Характеристика народжуваності за черговістю народження дитини надає можливість «ідентифікувати специфіку моделі дітородної діяльності, а відтак – і тип сім'ї (за ознакою дітності), що переважає у даному соціумі» [1], особливо у тих країнах, де перепис населення відбувається нерегулярно. Ця структурна ознака народжуваності могла б доповнити низку індикаторів якості життя у поселеннях різного типу, оскільки є сприйнятливою до змін в умовах дітородної діяльності. Зазвичай, підвищення частки первістків у структурі новонароджених вказує на погіршення матеріального забезпечення у сім'ях, що зумовлює необхідність або відкладати народження дитини до «кращих часів», або й взагалі відмовлятися від народження другої, третьої дитини.

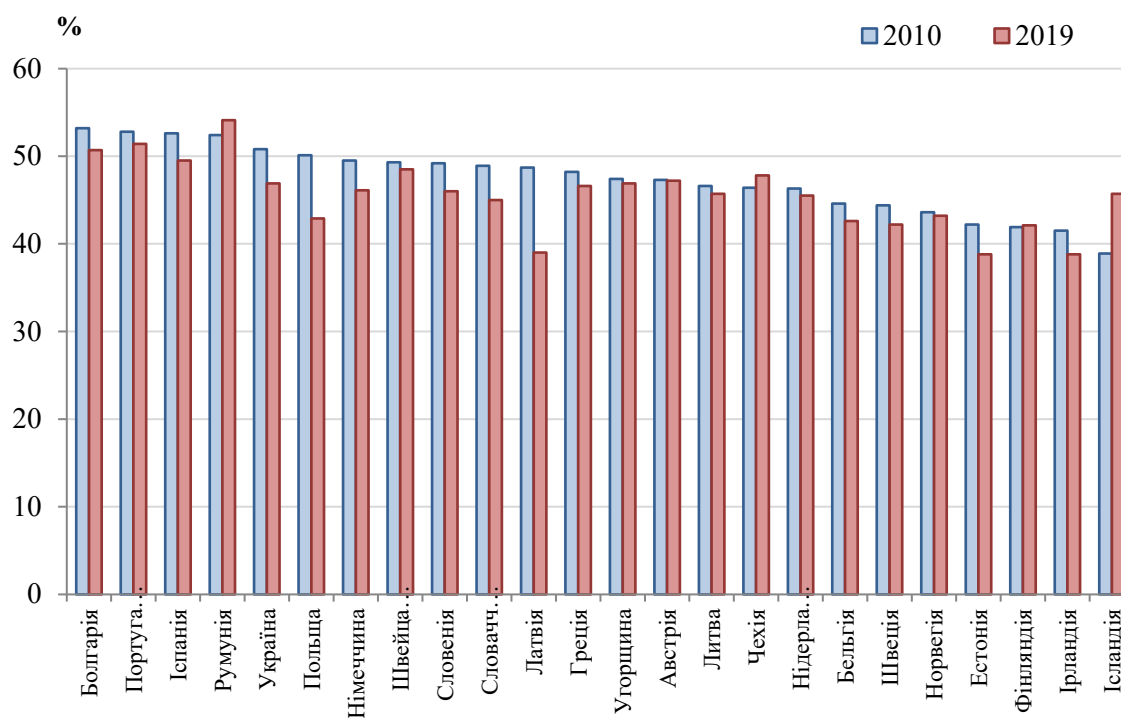
Доступні статистичні матеріали в Україні дозволяють простежити зміни у черговості народження дітей у розрізах усіх поселень, міські поселення, сільська місцевість, для усього загалу матерів, для матерів, які перебувають в офіційно зареєстрованому шлюбі, та матерів, які на момент народження дитини не перебували в офіційно зареєстрованому шлюбі. На жаль, інформація щодо народжених за черговістю їх народження по окремих поселеннях, зокрема обласних центрах або метрополісах, не надається. Виняток – лише Київ.

В Україні у площині регіональних досліджень зазвичай місто Київ розглядається окремо на рівні з іншими областями [2]. Глибинний аналіз соціально-демографічної ситуації у Києві у період переходу до ринкової економіки було проведено наприкінці минулого тисячоліття [3]. Привертає увагу багатоваріантний демографічний прогноз чисельності й статевовікового складу населення м. Києва до 2050 р., в основу якого був покладений аналіз довготривалих тенденцій демографічних процесів у столиці та їх деформацій у роки соціально-економічної кризи [3]. На жаль особливості народжуваності у столиці за черговістю народження або взагалі не розглядалися, або лише побіжно згадувалися.

Серед інших метрополісів Київ виокремлюється як найбільшою часткою народжених у сукупності усіх народжень у країні (внесок столиці у загальну чисельність народжених перевищує навіть сумарний внесок інших чотирьох великих міст, адже частка народжених у Дніпрі, Харкові, Одесі та Львові у сукупності народжених в Україні у 2019 р. досягала 9,9%, тоді як лише для Києва така частка становила 10,5%), так й більшими темпами зростання цієї частки: навіть якщо не враховувати у загальній чисельності народжених сукупність народжених в АР Крим, то у 2019 р. порівняно із 2000 р. така частка збільшилася більше ніж вдвічі, а порівняно із 2009 р. – у 1,5 раза.

Як до початку трансформаційної кризи, так й у відносно благополучний період соціально-економічного розвитку, серед розвинутих європейських держав Україна виділялася значною питомою вагою первістків у складі новонароджених. У 2001 р. три дитини з кожних п'яти народжених були першими, у 2010 р. кожна друга народжена дитина була первістком у сім'ї та відповідно зросли частки дітей другої і наступних черговостей народження, втім Україна, хоча вже й не була лідером за часткою первістків у структурі новонароджених, але все ще входила у коло країн з високими показниками цієї частки (рис. 1). В останнє десятиліття питома вага дітей першої черговості народження у більшості країн Європи скорочувалася. Не зважаючи на зміни, що відбулися у структурі народжених за черговістю народження, в Україні частка

первістків все ще перевищує середній для 27 країн ЄС показник (відповідно 46,9 і 45,8%). Втім наша країна вже покинула топ-п'ятірку країн із найвищою часткою первістків серед новонароджених.

Рис. 1. Частки дітей першої черговості народження у складі народжених в Україні та країнах Європи, 2010 і 2019 рр. (ранжирування за часткою первістків серед новонароджених у 2010 р.)

Джерело: Eurostat, <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu>

Частка первістків у структурі народжених за черговістю народження зменшилася з 60,6% у 2004 р. до 46,7% у 2014 рр. Віддзеркалюючи розгортання трагічних для країни подій, у 2015 р. різко зросла питома вага перших народжень, втім вже у наступному, 2016 р., скорочення відновилося, а у 2018–2019 рр. показник повернувся на рівень 2014 р. Примітно, що у міських поселеннях частка первістків у структурі народжених перевищувала середній для поселень усіх типів показник (табл. 1). Таке перевищення на початку століття було значно більшим ніж в останнє п'ятиріччя. До 2008 р. у міських поселеннях частка дітей

другої черговості народження також поступалася середньо-українським показникам, а з 2009 р., навпаки, перевищувала їх. Цей факт є важливим для осмислення як ролі у цілому допомоги при народженні дитини, так й необхідності диференційованого підходу у виплатах залежно від черговості народження дитини, адже саме у 2008 р. було впроваджено цей пронаталістський захід, і цілком ймовірно, що саме він допоміг багатьом міським сім'ям реалізувати плани з народження другої дитини. Однак через брак інформації про структуру народжуваності за черговістю народження у містах різної величини, різного статусу, функцій незрозуміло стосується зазначена особливість усіх міст, чи, скажімо, лише невеличких, де загострені проблеми із безробіттям.

Таблиця 1

Структура народжених за черговістю народження, Україна, міські поселення, м. Київ, 2001, 2005, 2010, 2015 і 2019 рр., %

	Перші	Другі	Треті	Четверті	П'яті й наступні
Усі поселення					
2001	60,0	29,6	6,4	2,0	2,0
2005	59,2	30,7	6,5	1,9	1,7
2010	50,9	35,2	9,3	2,6	2,0
2015	49,5	35,0	10,0	2,9	2,6
2019	46,9	36,3	10,7	3,1	3,0
Міські поселення					
2001	66,1	27,2	4,6	1,1	1,0
2005	63,7	29,7	4,7	1,1	0,8
2010	54,4	35,7	7,2	1,6	1,1
2015	52,0	36,2	8,5	2,0	1,3
2019	49,5	37,1	9,3	2,3	1,8
м. Київ					
2001	69,6	25,6	3,6	0,7	0,4
2005	67,4	27,9	3,7	0,6	0,4
2010	59,6	33,7	5,4	0,9	0,4
2015	57,1	34,5	6,7	1,2	0,5
2019	56,9	33,8	7,3	1,3	0,7

Джерело: розрахунки Державної служби статистики України

Таблиця 1 чітко демонструє, що Києву притаманна найвища частка первістків і нижча ніж середня в країні та у міських

поселеннях частка дітей другої черговості народження. Знову ж таки незрозумілим залишається, чи зазначена закономірність є властивою лише для столичного метрополісу, чи є характерною для будь-якого великого міста. Зауважимо, що у міських поселеннях частки дітей третьої та наступних черговостей народження були нижчі ніж у цілому в країні, а в Києві були нижчими за середній рівень для усіх міських поселень.

Зміни у структурі народжуваності за черговістю народження у Києві протягом 2015–2019 рр. свідчать про її певну стабілізацію, а от порівняння з початком століття вказує на величезні перетворення, адже питома вага первістків у 2001 р. у столиці наближалася аж до 70%, а у останні роки коливалася у межах 56–57%, натомість, якщо на початку століття 25,6% народжених у столичному місті дітей були за черговістю народження другою дитиною у матері, то у 2019 р. таких вже було 33,8%, вдвічі зросла частка народжених третьої та наступних черговостей народження.

Таким чином, структура народжених за черговістю народження у Києві суттєво відрізняється від аналогічних структур на національному рівні та по сукупності міських поселень, що вказує на необхідність розробки відповідних форм статистичної інформації і вивчення цієї характеристики народжуваності на рівні окремих поселень.

Література:

1. Населення України. Народжуваність в Україні у контексті суспільно-трансформаційних процесів. Київ : АДЕФ-Україна. 2008.
2. Населення України – 2004. Регіональні аспекти демографічного розвитку : Моногр. Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України. Київ, 2005. 342 с.
3. Соціально-демографічна ситуація у м. Києві в умовах переходу до ринкової економіки. Київ : КМДА, Інститут економіки НАНУ, 2000. 115 с.
4. Стешенко В., Глуханова Г., Рудницький О., Стефановський А. Демографічні перспективи м. Києва у контексті розробки концепції «Київ – ХХІ сторіччя». Демографічні дослідження. Вип. 23. Київ : Ін-т економіки НАН України, 2001. С. 22–61.

СЕКЦІЯ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Нашора А. Р.

магістрант

Науковий керівник: **Петик М. І.**

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ І СТРАХУВАННЯ

Визначальною складовою соціальної політики провідних країн світу є формування національних систем соціальних гарантій як протидії соціальним ризикам. Їх поява зумовлена реалізацією інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економічної системи та появою конфліктних питань у суспільних відносинах. Виникла нагальна потреба в організації ефективних систем захисту від соціальних ризиків найманих працівників у разі втрати заробітної плати, у зв'язку з нещасним випадком на виробництві хворобами, старістю, інвалідністю, втратою годувальника, безробіттям. Це складна і специфічна система, яка потребує детального аналізу і своєчасного комплексного вдосконалення відповідно до вимог сьогодення. Актуальність теми впливає зі світової тенденції підвищення соціальної ризикованості у світі взагалі і в Україні зокрема.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану та перспектив використання технології блокчейн для покращення функціонування системи державних фінансів, зокрема, сфери соціального захисту.

Соціальне забезпечення – це спосіб захисту населення, за яким держава здійснює соціальні витрати (на освіту, культуру, охорону здоров'я, соціальне забезпечення у вузькому сенсі) без огляду на рівень потреби в цих коштах їх отримувача [3, с. 142]. Таким

чином, соціальне забезпечення стосується не окремої людини, а певних груп населення. Накопичення коштів здійснюють шляхом мобілізації податків, сума яких безпосередньо не пов'язана з розмірами фонду заробітної плати. Виплати здійснюють з державного бюджету.

У світі використовують три головні форми забезпечення соціальних гарантій [3, с. 143]:

1. Страхові (резервні) фонди, які є в розпорядженні уряду. Джерелом фінансування інститутів соціального захисту є державна казна.

2. «Самострахування» як система використання грошових коштів і натуральних запасів тими самими суб'єктами, які їх сформували. Накопичення призначені для подолання тимчасових труднощів у діяльності суб'єкта господарювання або окремої людини. Головним джерелом формування накопичень слугують доходи підприємства або фізичної особи. Особливістю самострахування є те, що за необхідності суб'єкт не здатний витрати більше, ніж встиг накопичити.

3. Страхування (приватне чи державне, добровільне або обов'язкове) як система створення і використання страхових фондів. Фонди створюють за рахунок страхових внесків зацікавлених (або зобов'язаних) сторін. Використання коштів цих фондів здійснюють для відшкодування шкоди, яка виникає у разі настання страхового випадку.

Постійна нестача бюджетних коштів обмежує можливість держави на належному рівні забезпечити соціальні гарантії усім членам суспільства, а також підтримати у скрутному становищі окремих приватних осіб та підприємницьких структур. Відтак, постає питання розвитку страхування як системи гарантованого матеріального забезпечення людей за умови настання страхових випадків за рахунок коштів спеціальних фондів, що акумулюються державою або страховою компанією з внесків страховиків. Головним завданням страхування є мінімізація негативних наслідків соціальних ризиків (шляхом надання грошової компенсації або

відшкодування потерпілим фізичним і юридичним особам) і, за можливістю, запобігти їх появи.

Зауважимо, що у світі і в Україні індустрія страхування, в т.ч. державного страхування, – це величезні кошти. Так, у США у 2017 р. обсяг чистих виплачених премій становив 1,2 трлн дол. Проте, не зважаючи, на такі обсяги фінансових ресурсів, ця галузь зустрічається зі значними труднощами, через які щороку втрачає більше 80 млрд дол. [4] Значна частина проблем – це шахрайство, недостовірні дані чи їх відсутність, а також загальна неефективність бізнес-процесів. Інноваційна технологія блокчейн відкриває нові можливості у сфері страхування (табл. 1).

Виявленню і протидії шахрайству успішно слугують розподілені реєстри, що використовують у процесах документообігу. Запроваджуючи на ранніх етапах бізнес-процесів автоматизовані процеси, страхові компанії мають змогу уникнути значних витрат і підтримати свою безпеку.

Також блокчейн системи забезпечують прямий зв'язок між страховиками і страхувальниками. Це дає змогу уникнути використання ненадійних зовнішніх систем, трудомістких і дорогих операцій щодо управління заявками. Діючі регламенти для видачі нових полісів, ідентифікації заявника, затвердження чи відвідхилення заяви можна оцифрувати і автоматизувати за допомогою смарт-контрактів.

Переваги використання технології блокчейн у страхуванні [2, с. 18; 5, с. 33]:

1. Ефективність блокчейн-рішень зменшує вартість опрацювання запитів і вартість взаємодії грошових трансакцій, галузь стає децентралізована, транспарентна і більш надійна.

2. Зменшення кількості посередників і повна прозорість публічних платформ суттєво прискорює бізнес-процеси, знижує їхню вартість і підвищує довіру до системи і галузі в цілому.

3. Смарт-контракти автоматизують документооборот, страхові виплати, знижують ризик шахрайства, кількість неякісних даних (помилки, неточності, пробіли) і кількість задоволених клієнтів.

4. Виникнення нових видів страхування: параметричне (точне) страхування, однорангове (P2P) страхування, мікрострахування тощо.

5. Зростання доступності страхових послуг.

Таблиця 1

**Можливості використання блокчейну
у сфері страхування [1, с. 133]**

Проблема	Суть проблеми	Блокчейн-рішення
1	2	3
Шахрайство	Складність і неефективність обміну інформацією, потенційні можливості пред'являти за один збиток кілька претензій різним страховикам.	Створення централізованого хмарного середовища, де будуть діяти алгоритми виявлення хронічних правопорушників, невідповідність даних і та інших проявів шахрайства.
Управління претензіями і їх опрацювання	Неефективність процесу розгляду претензій призводять до надзвичайних витрат (вищих страхових внесків і збільшення вартості медичних послуг).	Створення уніфікованої версії документа претензій, управління і заповнення яких буде здійснюватись в автоматичному порядку, налагодження відносин з постачальниками послуг, підвищить їх прозорість, швидкість і гнучкість.
Ідентифікація клієнтів	Вимога працювати згідно принципу «Знай свого клієнта»: ідентифікація клієнта та перевірка його персональних даних, що потребує часу, грошей і трудових ресурсів.	Формування розподільного реєстру, в якому усі дані шифрують за допомогою критптографії, доступ до інформації відбувається за допомогою ключів шифрування на обмежений час, що дасть змогу користувачам зберегти повний контроль над своїми даними (захист і конфіденційність).
Перестраховування	Рішення за контрактом перестраховування, за умови настання страхового випадку, приймається до трьох місяців, що збільшує страхові премії на 5–10 %.	Використання бухгалтерської книги блокчейна, що дає змогу швидко і надійно передати інформацію про страхові поліси, що зменшує витрати на 15–25%

Продовження Таблиці 1

1	2	3
Мікрострахування	Недоступність страхування для тих, хто дійсно його потребує	Створення страхової онлайн-платформи, що зводитиме постачальників і споживачів, укладатимуться прості, прозорі та однорангові контракти; можливість оминати бюрократичні процедури
Однорангове страхування	Відсутність гарантій чесності (порядності), Відсутність стандартів, обмежена територія поширення операцій, ризики крадіжок з фонду взаємодопомоги.	Створення страховою платформи, що автоматизуватиме однорангове страхування. Учасники взаємних фондів допомоги будуть відкривати на платформі свій депозит, всі депозити сумуватимуться, доступ до грошей буде лише у смарт-контракта, що знатиме потрібну суму і здійснюватиме виплату, за умови підтвердження факту настання страхового випадку одним з учасників. Якщо страховий випадок не настане, гроші автоматично повернуться власникам.
Параметричне страхування	Виплати здійснюють на раніше визначену суму при спрацюванні визначеного параметра	автоматизація виплат за допомогою смарт-контрактів, мінімізація адміністративних витрат

Сьогодні страхові компанії постійно знаходяться у пошуку нових фінансових моделей, щоб зробити бізнес більш ефективним. Технології блокчейн забезпечують автоматизацію щоденних рутинних операцій і дають змогу впроваджувати нові фінансові моделі. Розробляючи нові додатки, компанії можуть залучити більше клієнтів і покращити свої управлінські процеси.

Найбільшою проблемою ефективного функціонування системи страхування сьогодні залишається точність даних і достовірність інформації. Блокчейн платформи – виступають ключем до ефектив-

ної трансформації бізнесу у сфері страхування. Впроваджуючи приватні блокчейн-рішення, компанії можуть скористатись перевагами автоматизованих процесів, котрі дешевші, швидші, безпечніші і прозоріші.

Література:

1. Волосович С., Фоміна О. Технологічні інновації на страховому ринку. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 5. С. 124–137.
2. Кавецький В.Я. Застосування блокчейн-системи у фінансовій сфері. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. Вип. 2 (130). С. 14–18.
3. Мальований М.І., Гузар Б.С. Формування національної системи соціальних статистичних даних як основи соціального бюджетування. *Облік і фінанси*. 2013. № 4 (62). С. 141–147.
4. Нагайчук Н.Г., Третяк Н.М. Можливості використання технології blockchain у страхуванні 2018. URL: http://visnykeconom.uzhnu.uz.ua/archive/19_2_2018ua/24.pdf.
5. Фесенко Н.В., Яремченко Л.М. Стан та перспективи функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 28–34.

Розмислов О. М.

доцент кафедри обліку і оподаткування

Керемет Є. М.

студентка

Східноукраїнський національний університет

імені Володимира Даля

м. Сєвєродонецьк, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Система державного регулювання інвестиційного процесу є динамічною системою тому, що в ній функціонують постійно змінюються в часі і в просторі прямі та зворотні зв'язки, несподівані та небажані відхилення від заданої траєкторії її руху компенсуються зворотним зв'язком. Вона є імовірнісною системою, оскільки це характерна риса будь-яких соціально-економічних систем. Процеси, які у ній (стан інвестиційних процесів, суб'єкти та об'єкти інвестиційної діяльності, інвестовані кошти, хід реалізації інвестиційних проектів), носять найчастіше ймовірнісний характер.

Проблемам системного підходу управління інвестиційними процесами приділяли увагу багато вітчизняних вчених, серед яких були такі як: Ареф'єва О.В. [1], Крамаренко К.М. [2], Паньков О.Б. [3].

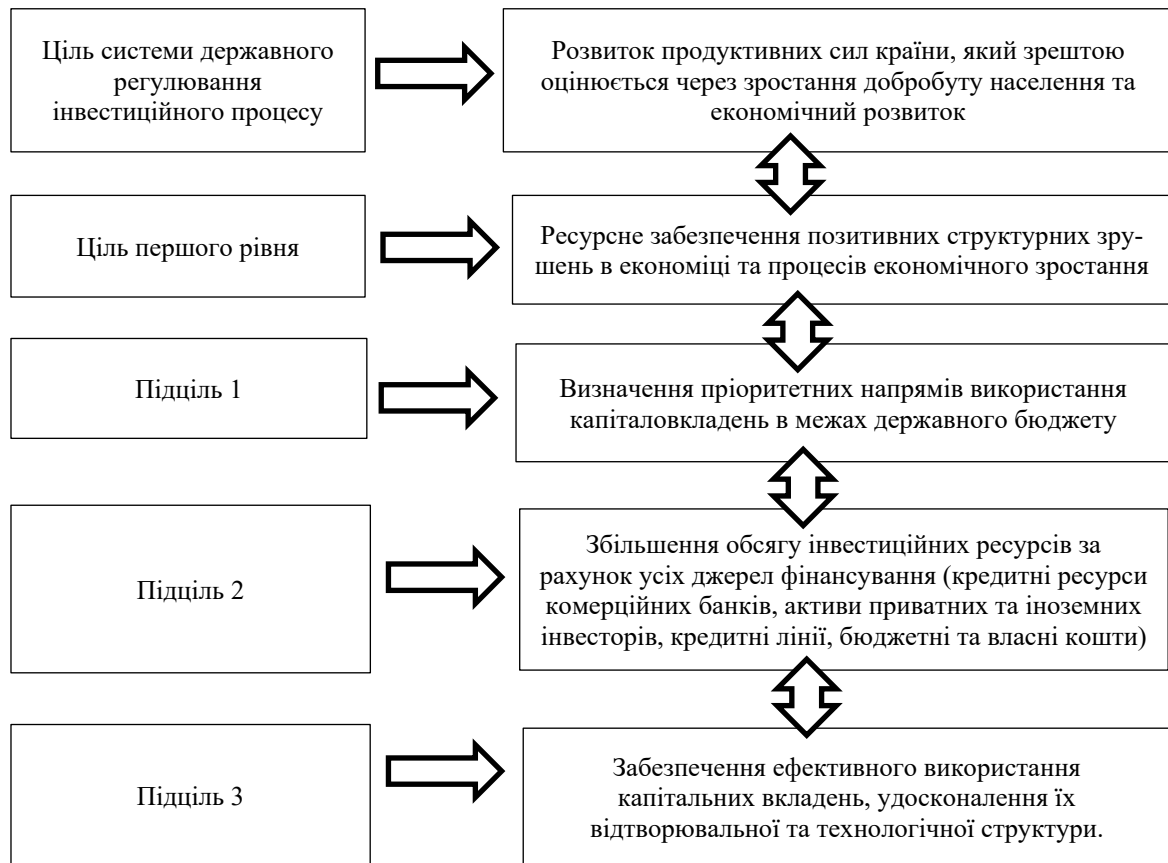
Узагальнюючи дослідження вчених у галузі управління інвестиційними процесами, можна дійти невтішного висновку, що система управління інвестиційними процесами має такі системні елементи: потреба, інтереси, мети, рішення, дії та результати.

Основна мета державного регулювання інвестиційним процесом є вирівнювання циклічних тенденцій, що відбуваються в економіці, гальмуючи надмірну інвестиційну активність у періоди підйому та стимулюючи інвестиції перед спадом виробництва [4, с. 143].

Проведемо декомпозицію цілей державного регулювання інвестиційного процесу. Кінцеву мету системи державного

регулювання інвестиційного процесу можна розділити на дві підцілі: ресурсне забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці та процесів економічного зростання та підвищення ефективності відтворення самої системи, які, у свою чергу, поділяються на три підцілі (див. рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок мети та підцелей функціонування системи державного регулювання інвестиційного процесу

Усі підцілі взаємопов'язані та взаємозумовлені. Необхідність подцелей доводиться від зворотного. Доказом достатності підцелей і те, що вони кожному рівні охоплюють всі можливі зв'язки як між підсистемами, і між виробничою системою та економікою держави.

В умовах, що склалися на даному етапі в економіці України, пріоритет слід віддати наступним організаційно-економічним механізмам державного регулювання інвестиційної діяльності, а саме:

1. Регулювання умов інвестиційної діяльності та контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності.

2. Управління та регулювання державними інвестиціями здійснюється державними та місцевими органами влади та управління та включає планування, визначення умов та виконання конкретних дій щодо інвестування бюджетних та позабюджетних коштів.

3. Проведення інвестиційної політики, що спрямовується на економічний та соціальний розвиток країни відповідно до:

- державними інвестиційними програмами, прямим управлінням державними інвестиціями;
- запровадженням системи податків з диференціацією суб'єктів та об'єктів оподаткування, податкових ставок та пільг;
- наданням фінансової допомоги у формі субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, областей, виробництв;
- проведенням виваженої фінансової, амортизаційної, цінової та кредитної політики, виходячи з реального стану економічної системи;
- контролем за дотриманням державних норм та стандартів;
- антимонопольними заходами, роздержавленням та приватизацією власності;
- розвитком конкуренції на інвестиційному ринку;
- розвитком та захистом внутрішнього інвестиційного ринку в межах чинних законодавчих та нормативних актів та міжнародних договорів;
- проведенням експертизи інвестиційних проектів та інших заходів.

4. Переважно економічні методи регулювання інвестицій, адже ринок не застосовує методи «ринкового регулювання».

5. Комплексний характер захисних заходів та гарантій держави у галузі інвестиційної діяльності, в т.ч. іноземних інвесторів.

До основних складових системи державного регулювання інвестиційного процесу слід віднести механізми, за допомогою яких система функціонує та виконує свої цільові завдання.

Важливість всебічного дослідження та вдосконалення механізмів державного регулювання інвестиційною діяльністю

визначається тим, що ефективне регулювання інвестицій є необхідною умовою та засобом забезпечення структурного перетворення виробничого та соціального потенціалу України, підвищення його ефективності, проведення дієвої соціальної політики.

Аналізуючи особливості побудови нового способу господарювання, автор наголошує на тому, що інвестиційні рішення в Україні не були забезпечені відповідними механізмами їх реалізації. Вирішення проблем інвестування у період трансформації ринкових відносин можна реалізувати шляхом зняття невизначеностей механізму державного управління. У цьому випадку державне управління інвестиційним процесом має бути забезпечене зрозумілими, «прозорими», прогнозованими та прийнятними інструментами.

Таким чином, аналіз сукупності найважливіших факторів, що впливають на інвестиційний процес, свідчить про те, що державний вплив на інвестиції далеко не вичерпується заходами щодо безпосереднього збільшення їх обсягів за рахунок виділення коштів з бюджету, залучення іноземних інвестицій та встановлення різноманітних пільг для суб'єктів економіки, які інвестують виробництво. Тут важлива комплексна реалізація всіх функцій управління – прогнозування, планування, організації, мотивації, контролю над інвестиційним процесом. Визначення пріоритетів розвитку будь-якої держави потребує використання системного підходу. На сьогоднішній день вибір пріоритетних напрямів в Україні пов'язується з вирішенням першочергових завдань стабілізації економіки, довгостроковими завданнями, спрямованими на розбудову економіки на ринкових засадах функціонування, завдання підвищення рівня життя населення до рівня європейських соціально-економічних нормативів і стандартів.

Література:

1. Arefieva O.V., Miagkyh I.M., Solovei N.V. The impact of investment climate and financial analysis implications in making investment decisions. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки*. 2018. № 6 (129). С. 143–152.

2. Крамаренко К.М. Управління інвестиційною діяльністю підприємств в умовах сталого розвитку економіки. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Випуск 4 (21). С. 246–250. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/21_2019/40.pdf (дата звернення: 10.12.2020).
3. Паньков О.Б. Управління інвестиційною діяльністю як базовий складник економічної безпеки підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 4(115). С. 90–93. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2020/4_2020/18.pdf (дата звернення: 10.12.2020).
4. Феєр О.В. Управління інвестиційною діяльністю підприємств у ринкових умовах. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2016. № 851. С. 140–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2016_851_20 (дата звернення: 10.12.2020).

СЕКЦІЯ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Толста Ю. В.

магістр

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах євроінтеграційних процесів розвитку національної економіки фінансовий результат суб'єкта підприємницької діяльності виступає основою його економічного розвитку і зміцнення фінансових відносин з контрагентами та відображає ефективність його господарювання. На законодавчому рівні питання обліку фінансових результатів достатньо вирішено, проте збільшуються дискусії науковців з приводу пошуку шляхів удосконалення обліково-інформаційного забезпечення зростання та стабілізації фінансових результатів підприємств. Актуальними залишаються питання щодо формування методичних підходів визначення фінансових результатів та ведення їх обліку в обліковій практиці підприємств, вирішення яких впливає на зміцнення економічного стану суб'єкта господарювання та підвищення його конкурентоспроможності.

Значну увагу дослідженню проблем організації та методології бухгалтерського обліку формування й відображення фінансових результатів у звітності підприємств приділили у своїх працях такі науковці та бухгалтери-практики: Іванченкова Л.В., Ткачук Г.О., Малахов В.А., Екгардт А.Є., Назаренко О.В., Лукаш Р.В., Кучеренко Т.Є., Михайловина С.О., Підлубна О.Д., Оляднічук Н. та ін. Віддаючи належне внеску попередників у дослідження зазначеної проблеми, зазначимо, що висвітлення організаційно-

методичних положень обліку формування фінансових результатів є досить значимим.

Важливим аспектом у діяльності підприємств є чітка організація обліку фінансових результатів, завданнями якої є забезпечення достовірного визнання та оцінки доходів і витрат за видами діяльності, своєчасне відображення в регістрах обліку на підставі достовірно оформлених первинних документів; контроль за правильним визначенням фінансового результату до оподаткування; надання повної та достовірної інформації про витрати та доходи діяльності, а також формування і використання чистого прибутку для потреб управління.

Як вважають Іванченкова Л.В., Ткачук Г.О., Скляр Л.Б. [1, с. 86–87], саме достовірність оцінки фінансового результату забезпечує реальну оцінку рівня фінансово-економічної безпеки підприємства та включає у себе:

- своєчасність відображення доходів і витрат;
- правильність розрахунку показників;
- відсутність фальсифікацій господарських операцій;
- дотримання облікової політики оцінки доходів та витрат;
- відповідність нормам чинного законодавства;
- реальність інформації.

Достовірність визначення величини фінансового результату є найбільш проблемною ділянкою у системі обліково-аналітичного забезпечення діяльності підприємств.

Насамперед це пов'язано із правильністю формування бази оподаткування для суб'єктів, які знаходяться на загальній системі оподаткування зі сплатою податку на прибуток. За визначенням, наведеним у Податковому Кодексі прибуток визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до положень Кодексу [2]. При цьому пріоритетним є достовірність визнання та оцінки доходів і витрат, які є складовими у формуванні фінансового результату підприємств.

Правильність відображення фінансових показників в обліку та у фінансовій звітності залежить від якості систем реєстрації первинних даних та їх обробки й передачі в системі обліку та дієвості системи контролю. Для організації достовірної облікової інформації щодо формування фінансових результатів підприємств доцільно забезпечити порядок руху первинних документів за центрами відповідальності і організацію документообігу з обліку витрат і доходів. Організація обліку витрат і доходів за центрами відповідальності на підприємстві вимагає створення оптимальної схеми руху документів, яка розробляється на основі вивчення управлінського та виробничого процесів, організаційної структури підприємства.

Як зазначено фахівцями, для підвищення рівня інформаційного забезпечення управління діяльністю центрів відповідальності підприємства необхідно розробити форми документів, які дозволяють значно поглибити ступінь аналітичності даних обліку що дозволить контролювати правильність та законність здійснених фактів господарського життя, проводити поточний аналіз господарської діяльності, встановлювати причини порушень [3].

Важливим аспектом досягнення реальності відображення в обліку та звітності інформації про фінансові результати в реальному часі є дотримання затвердженої облікової політики. Слід погодитися з думкою фахівців, що організація обліку на підприємствах відображається у складеній обліковій політиці, яка повинна враховувати всі названі завдання [4, с. 427].

Однак, часто спостерігається формальний, вузько спрямований підхід до формування облікової політики, який зводиться до складання фінансової звітності відповідно до загальних вимог П(С)БО і зовнішніх користувачів. Вирішити проблему повноти та своєчасності відображення доходів та витрат як складових формування фінансового результату у системі бухгалтерського обліку можна шляхом закріплення більш детальної класифікації і деталізації порядку бухгалтерського обліку доходів та витрат в обліковій політиці підприємства. Положення про облікову політику будь-якого господарюючого суб'єкта має передбачати питання методичного характеру щодо організації бухгалтерського обліку витрат, доходів і фінансових результатів (рис. 1).

Слід також зазначити, що організаційно-методичне забезпечення достовірності формування фінансового результату вимагає впровадження дієвої системи аналітичного обліку процесу продажів продукції (товарів, робіт, послуг) відповідно до потреб зацікавлених внутрішніх та зовнішніх користувачів облікової інформації. Деталізація інформації з формування фінансових результатів основної діяльності спрямована на задоволення потреб користувачів облікової інформації різних рівнів управління, яким необхідно визначати та обліковувати собівартість та доходи від реалізації за місцями виникнення доходу (підрозділи), групами та асортиментом товарів, а також категоріями покупців.

Рис. 1. Складові облікової політики щодо витрат, доходів та фінансових результатів підприємств торгівлі

Джерело: доповнено автором за даними [5, с. 23]

Отже, удосконалення організаційно-методичного забезпечення формування фінансових результатів підприємств в аспекті достовірної оцінки, конкретизації облікової політики, деталізації інформації є необхідним напрямком як в обліковій системі, так і в системі управління підприємством з метою підвищення їх прибутковості.

Література:

1. Іванченкова Л.В., Ткачук Г.О., Скляр Л.Б. Проблемні питання оцінки фінансових результатів діяльності сучасного підприємства. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2019. Випуск 3-1 (52) С. 84–88.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 03.09.2021).
3. Кучеренко Т.Є., Михайловина С.О., Підлубна О.Д., Оляднічук Н.В. Фінансові результати діяльності: облік, порядок формування, удосконалення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2019. № 5. URL: <https://www.internauka.com/issues/economic/2019/5/4931> (дата звернення: 03.09.2021).
4. Малахов В.А., Екгардт А.Є. Особливості організації обліку фінансових результатів промислових підприємств за національними та міжнародними стандартами. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 32. С. 426–432.
5. Назаренко О.В., Лукаш Р.В. Фінансові результати: сутність та особливості організації бухгалтерського обліку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 22. С. 19–25.

Фімяр С. В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, фінансів, обліку,
математичних та інформаційних дисциплін

Плічко В. В.

студент магістратури

Приватний вищий навчальний заклад

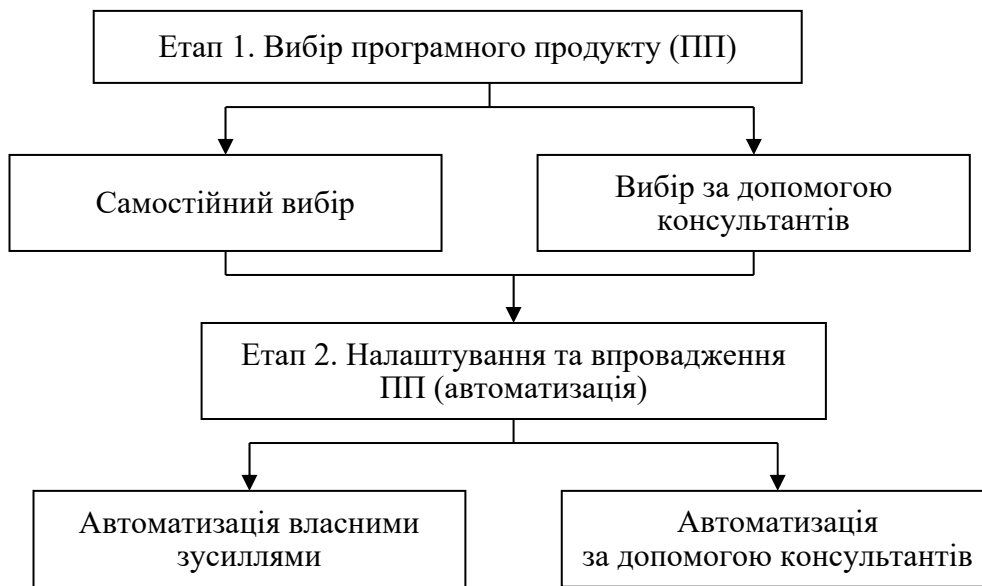
«Європейський університет»

м. Черкаси, Україна

ПІДХОДИ ДО АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

В епоху розвитку цифрової економіки керівники кожного підприємства розуміють яке значення для успішного і ефективного розвитку має автоматизація. В Україні з кожним роком кількість підприємств малого і середнього бізнесу, що впровадили системи автоматизації, безперервно зростає. При цьому найчастіше починають з автоматизації законодавчо регламентованого фінансового обліку у зв'язку з необхідністю ведення та подання звітності у фіскальні органи. Однак у міру розвитку організації більшість керівників стикаються з необхідністю автоматизації управлінського обліку, яка дозволяє систематизувати збір необхідних даних та показників, поліпшити якість та терміни оперативної реакції на будь-які зміни, проводити глибокий всебічний аналіз минулих періодів, планувати майбутні періоди, що в підсумку дозволяє швидко приймати зважені управлінські рішення.

При автоматизації управлінського обліку підприємства існують два принципові підходи. Перший, найбільш поширений, передбачає, що автоматизацію управлінського обліку слід починати з вибору програмного продукту, який налаштовується під потреби конкретного підприємства. Впровадження та автоматизація управлінського обліку за таким варіантом відбувається за наступним алгоритмом (рис. 1).

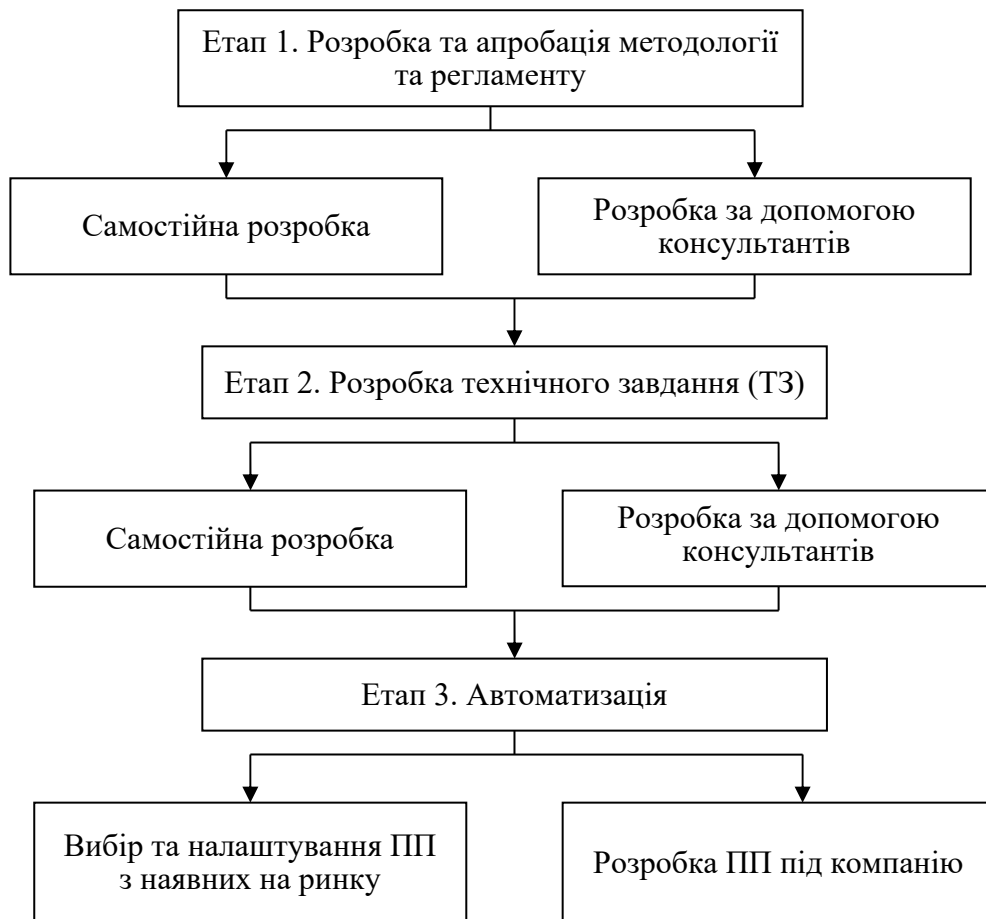

Рис. 1. Впровадження та автоматизація управлінського обліку від програмного продукту (перший підхід)

Другий підхід передбачає спочатку розробити концепції та методологію управлінського обліку, причому розроблена концепція повинна бути відпрацьована в компанії протягом хоча б кількох місяців. Для фіксації розроблених методологій найчастіше використовують електронні таблиці. І лише після тестування та відпрацювання концепцій і моделей на практиці компанія підбирає програмний продукт для вирішення необхідних завдань управлінського обліку (рис. 2).

У більшості випадків розроблені та протестовані методи управлінського обліку в подальшому використовуються при підготовці технічного завдання для підбору відповідного програмного продукту, або розробки власної системи автоматизації.

Перший підхід здається більш простим, тому що складається з очевидних етапів, але варто розуміти, що для правильного вибору програмного продукту необхідно чітко розуміти які саме області управлінського обліку необхідно автоматизувати та як повинна бути представлена кінцева інформація. Другий варіант створює враження більш складного шляху вирішення, при цьому методі набагато легше сформулювати потреби для вибору програмного продукту (ПП) і тим самим менше ризику при його впровадженні.

Рис. 2. Впровадження та автоматизація управлінського обліку від методології та регламенту до автоматизації (другий підхід)

Література:

1. Логинова А.Р., Макаренко О.А. Управленческий учет для реальных директоров. Как не повторить чужих ошибок. Москва : 1С-Публишинг, 2009. 92 с.

СЕКЦІЯ 8. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Антіпова А. Ю.

студентка

*Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна*

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ОБСЯГИ КОНТРАБАНДИ

Оптимізація митного контролю є ключовим фактором задля зменшення обсягів контрабанди в Україну.

Для більш глибоко дослідження мінімізації митних ризиків важливим завданням є побудова економіко-математичної моделі, яка дозволить підтвердити теоретичні критерії.

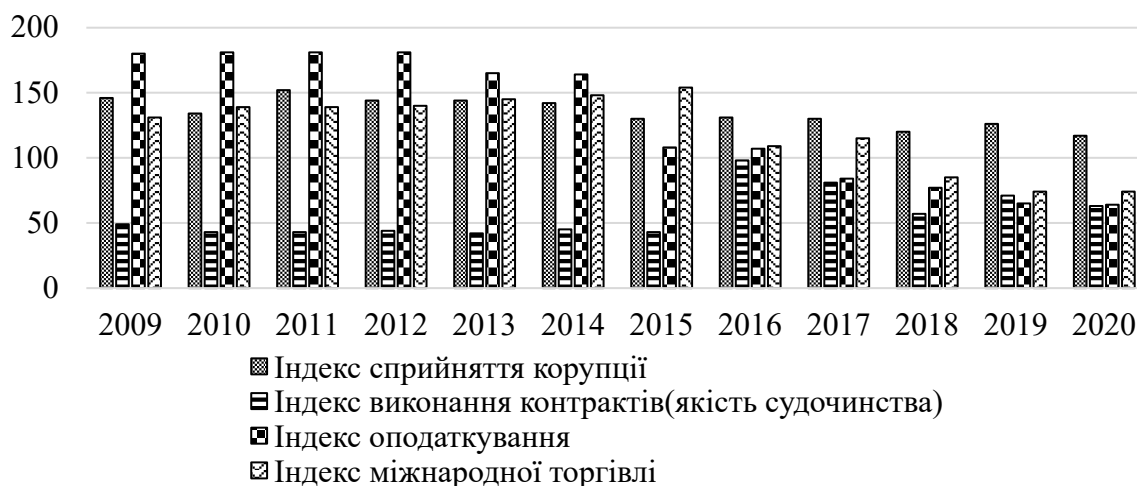
Умовно можна розділити фактори активізації митних ризиків на три групи та визначити основні компоненти кожного з них (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори, які впливають на активізацію митних ризиків

Правові	Рівень корупції
	Якість судочинства
	Податкове навантаження
	Бар'єри міжнародної торгівлі
Економічні	Динаміка ВВП
	Динаміка зовнішнього торгового обороту
	Валютна стабільність
	Тіньова економіка
Організаційні	Ефективність діяльності органів митного контролю
	Правове середовище та легкість ведення бізнесу

Для оцінки правових факторів митних ризиків використаємо показники рейтингу України серед інших країн індексу ведення бізнесу, а саме – індекс виконання контрактів, індекс оподаткування, індекс міжнародної торгівлі, індекс сприйняття корупції (рис. 1) [1; 2].

Рис. 1. Динаміка позиції України з а індексами сприйняття корупції, виконання контрактів, оподаткування та міжнародної торгівлі в 2009–2020 рр.

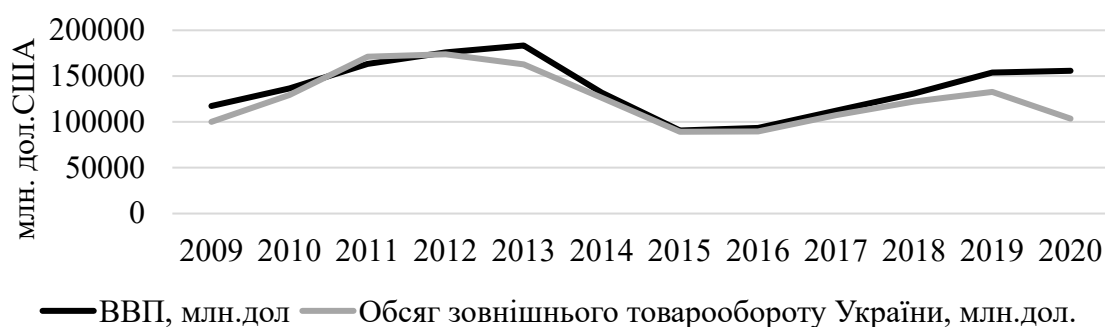
Згідно з рис. 1, Україна має низький рейтинг серед країн світу, імпортери намагаються обійти регульовані процедури міжнародної торгівлі.

З правовими факторами тісно пов'язані також економічні фактори, які мають вплив на обсяг зовнішнього товарообороту, який обкладається митом та є індикатором митних надходжень до Державного бюджету України. Динаміка валютного курсу та динаміка ВВП є одними з основних факторів, що призводять до зменшення імпорту (рис. 2) [3; 4].

Згідно з рис. 3 у 2009 та 2014–2017 рр. є характерною валютна нестабільність та девальваційні тенденції, що спричинило підвищення цін на імпортні товари, а як наслідок – зменшення імпорту, пошук вітчизняних товарів-замінників.

Рис. 2. Динаміка зовнішнього товарообороту України та валютного курсу гривні до долара США в 2009–2020 рр.

Рис. 3. Динаміка ВВП та зовнішнього товарообороту України в 2009–2020 рр.

Динаміка ВВП відображає загальну ділову активність у державі. Скорочення обсягів зовнішнього товарообороту зумовлюється зниженням активності (рис. 3).

Отже, для побудови економіко-математичної моделі активізації митних ризиків було відібрано десять факторів:

X1 – індекс сприйняття корупції, X2 – індекс виконання контрактів, X3 – індекс оподаткування, X4 – індекс міжнародної торгівлі, X5 – кількість протоколів про порушення митних правил, X6 – індекс ведення бізнесу (Doing Business), X7 – валютний курс гривні до долара США, X8 – сукупний зовнішній торговий оборот, X9 – ВВП, X10 – тіньова економіка (збитковість підприємств) у відсотках до ВВП.

У табл. 2 визначено кореляційно-регресійний зв'язок між динамікою контрабанди та факторами митних ризиків в поточному періоді та з лагом, що становить рік. Для того, щоб визначити як

фактори митних ризиків у минулому році впливають на динаміку контрабанди в поточному році використовуємо лаг, що становить рік.

Таблиця 2

Кореляційна залежність між динамікою контрабанди та активізацією митних ризиків

Основні показники	Y	Контрабанда (Y _{k(t-0)})	Контрабанда (Y _{k(t-1)})
		період 0	період 1
Індекс сприйняття корупції	X1	-0,54	-0,24
Індекс виконання контрактів	X2	-0,218	-0,12
Індекс оподаткування	X3	-0,34	-0,45
Індекс міжнародної торгівлі	X4	-0,47	-0,38
Кількість протоколів про порушення митних правил	X5	-0,048	0,4
Індекс ведення бізнесу (Doing Business)	X6	-0,4	-0,36
Валютний курс грн. до дол. США	X7	-0,56	-0,6
Сукупний зовнішній товарооборот	X8	0,504	-0,04
ВВП	X9	0,52	0,05
Тіньова економіка	X10	0,43	-0,2

Згідно з розрахунками з табл. 2 фактори активізації митних ризиків, як індекс прийняття корупції та валютний курс гривні до долара США мають найтісніший зв'язок із динамікою контрабанди. Коефіцієнти кореляції є від'ємними, що свідчить про обернено пропорційну залежність динаміки контрабанди і динаміки індексу сприйняття корупції та валютного курсу гривні до долара США. Так, при зниженні рейтингу України за індексом сприйняття корупції обсяги контрабанди зростають, це саме відбувається у разі девальвації, що також підтверджує наші теоретичні припущення.

Кореляційно-регресійна модель для взаємозв'язку контрабанди і факторів митних ризиків матиме такий вигляд:

$$Y_{(k)} = 34,4x_1 + 7,6x_2 - 152,4x_3 - 66,2x_4 - 0,3x_5 - 68,8x_6 - 909,4x_7 + 0,4x_8 - 0,2x_9 + 408,4x_{10} + 44171,6.$$

Автокореляція є важливим аспектом аналізу взаємозв'язків між факторами активізації митних ризиків. Результатом розрахунку

автокореляції доведено, що найвагомими факторами активізації митних ризиків із 2009 по 2020 р. є валютний курс гривні, оскільки його динаміка збігається з динамікою таких показників, як індекс оподаткування, індекс міжнародної торгівлі, індекс ведення бізнесу (Doing Business), сукупний зовнішній товарооборот, ВВП та тіньова економіка. Зниження рентабельності підприємств зумовлює необхідність пошуку шляхів її компенсації через зростання тіньових операцій, а держава в цих умовах посилює регулятивні механізми, що впливає на її рейтинги з легкості ведення бізнесу.

Отже, підвищення саме кримінальної відповідальності посадових осіб митної служби за корупцію є пріоритетною справою. Доведення порушених справ щодо порушення митних правил є ключовою ланкою даного процесу, оскільки існує безліч випадків, коли справи розглядаються декілька років поспіль, а після швидко закриваються.

Література:

1. Індекс Doing Business. Doing Business. URL: <http://www.doingbusiness.org/> (дата звернення: 01.11.2021).
2. Індекс сприйняття корупції. Corruption perceptions index. URL: <https://www.transparency.org/en/> (дата звернення: 01.11.2021).
3. Курс гривні. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 01.11.2021).
4. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <http://www.customs.gov.ua> (дата звернення: 01.11.2021).

НОТАТКИ

НОТАТКИ

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ»**

м. Київ, 13 листопада 2021 року

Редактор, коректор – А.В. Білий
Технічний редактор, комп'ютерна верстка – Ю.Г. Войтюк

Видано за авторською редакцією.
Здано в роботу 18.11.2021 р. Підписано до друку 19.11.2021 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Цифровий друк. Ум. друк. арк. 5,35. Зам. № 2111-87. Тираж 100 прим.
Ціна договірна.

Віддруковано з готового оригінал-макету: ФОП Головка О.А.
Моб.тел: +38 099 414 86 36

Printed in Ukraine